

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΩΝΗΣ ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

- Γιάννη Σφακιανάκη: Τέχνη και κοινό (ἄρθρο)
Μ. Μολαλάκη: (Δυσμικό τραγούδι (ποίημα)
Μενέλ. Δουντέμη: Κάτω από μιὰ λάμπα μόλις 15 κηρίων (διήγημα)
Νικηφ. Βρεττάκου: Πρώτη Σεπτεμβρίου 1939 (ποίημα)
Γιάννη Αἰδονόπουλου: Τὰ καημένα τὰ νιάτα (διήγημα)
Ε. Τσακίρη: Μ. Φιλήντας (μελέτη)
Α. Παυλίδη: Ὁ Βουτυρᾶς γράφοντας τὰ διηγήματά του (μελέτη)
Γ. Κοτζιούλα: Βιβλιοπωλεία καὶ πεζοδρόμιο (χρονογράφημα)
Κλ. Παράσχου: Ἐμμ. Γρηγορίου, ὁ Πυρπολητὴς Κανάρης (βιβλιοκρισία)

Τ Ο Θ Ε Α Τ Ρ Ο

- Γ. Πράταικ: Χάουπμαν «Δωροθέα Ἄγγερμαν»—Γκαλσγουόρθ «Ἄγωνας γιὰ τὸ τομάρ»—Μουσατέσκου «Τιτάνικ-Βάλς»

Τ Ο Β Ι Β Λ Ι Ο

- Σοφίας Μυροειδῆ-Παπαδάκη: Λέοντος Κουκούλα «Ἐνα Πρωὶ—Θαλασσινοῦ
«Πανσέληνος—Λαμπρολεσβίου «Ἐπίνεια—Κ.
Καλαντζῆ «οἱ Κυριακοὶ» καὶ «ὁ Μεθώνης
Γρηγόριος»

ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΤΩΝΗΣ ΖΑΧΑΡΑΚΗΣ

ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ 4 (ΣΥΝΤΑΓΜΑ) ΑΘΗΝΑΙ

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΟΝ

Βιβλιοπωλείον ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Φιλελλήνων 4

Συνδρομή για ένα χρόνο . . . . . Δραχ. 60
Για τό εξωτερικό . . . . . Δολλάρια 1 1/2

ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ

Ἡ «Νεοελληνική Λογοτεχνία» θά κρίνει μόνο τά βιβλία πού τῆς στέλνουν σέ δυό ἀντίτυπα.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Γ. Κοτζιούλα: ὁ Γρίφος (ποιήματα). Ἀθήνα—**Γ. Κοτζιούλα:** Τό Κακό Συναπάντημα (διηγήματα) Ἀθήνα—**Πάνου Φύλλη:** Τά Τσιριγώτικα (ποιήματα) Ἀθήνα—**Ν. Χατζιδάκη:** Ξενικά λουλούδια (λυρικές μεταφράσεις) Ἀθήνα—**Κώστα Μόντη:** Γκαμήλες (διηγήματα) Κύπρο—**Α. Ἀρτεμίου:** Ἐύπνια Ὀνειρα (διηγήματα) Ἀθήνα—**Π. Δήμα:** Στή Βορινή πλαγιά τῆς Κυραβγένας (διηγήματα) Ἀθήνα—**Στέφ. Μόρφη:** Σφυριές Στ' Ἀμόνι (ποιήματα) Ἀθήνα—**Μ. Λυγίζου:** Τά Τοπεῖα τοῦ Ἡμίφωτος (ποιήματα) Ἀθήνα—**Στάθη Ἐρυκίνη:** Τυχοδιώχτες (ποιήματα) Ἀθήνα.

Στό ἄλλο μας τεῦχος

Ἡ Νεοελληνική Λογοτεχνία στό ἐπόμενο τεῦχος τῆς θά δημοσιεύει ἄρθρο τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. Γρηγορίου Ξενοπούλου ἀφιερωμένο στή ζωή καί στό ἔργο τοῦ ἐκλιπόντος ἀκαδημαϊκοῦ Ζαχαρία Παπατωνίου.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Μηνιαῖο Λογοτεχνικό περιοδικό
Διευθυντής: **Τώνης Ζαχαράκης**

ΧΡΟΝΟΣ Γ.

ΜΑΡΤΗΣ 1940

ΤΕΥΧΟΣ 30^{ον}

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟ

Δυό «μέθοδοι» σκέψης πού τις βλέπω μέ χαρά μου νά χάνουν μέρα μέ τή μέρα κάποιο ἔδαφος, διαμφισβητοῦσαν πάντα—καί δυστυχῶς δέν ἔπαψαν ἀκόμα νά διαμφισβητοῦν—τὴν ἐπικυριαρχία στήν πνευματική ζωὴ τῆς Ἑλλάδας.

Οἱ τρόποι αὐτοί, δέν δυσκολεύομαι νά τοὺς πῶ, εἶναι ἡ θεωρητική στενοκεφαλιά καί ἡ κενή καί ἀνεκδιήγητη προχειρολογία. Πιάστε τὴ μιὰ καί χτυπάτε τὴν ἄλλη. Σέ ποιά λειβάδια βόσκουν συχνά αὐτὲς οἱ δυό «σκέψεις», δὲ χρειάζεται νά σᾶς τὸ πῶ. Πρέπει ὅμως νά μὴ σᾶς κρύψω πῶς καιρὸν-καιρὸ κάνουν τὴν ἀποκρηάτικη ἐξοδὸ τους πάνω στὰ ἀδέσποτα χωράφια τοῦ πνεύματος. Αὐτὰ γιὰ τὴ «μέθοδο».

Ἄς ἔρθουμε τώρα καί στὸ ἀντικείμενο τῆς «μεθόδου», στὸ ζήτημα. Δέν εἶναι δύσκολο νὸ καταλάβει κανεὶς τί παθαίνει ἓνα ἀντικείμενο ὅταν ἐρευνᾶται κάτω ἀπὸ δυό τρόπους σκέψης πού στὸ βάθος μοιάζουν σὰν δυό σταλαγματιές νερό. Εὐτυχῶς, πού ἡ φύση τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νά μὴ ἐξαντλοῦνται ποτέ μὰ ὅλοένα νά ἀναβαφτίζονται καί νά ἀνανεώνονται μέσ' στίς ἄδολες πηγές τοῦ ἀληθινοῦ στοχασμοῦ. Εὐτυχῶς ἀκόμα πού δέν ἔλειψε ὀλίποτε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ στοχασμὸς πού βλέπει μέ νέο ὄργανο, πού ἀνανεώνει καί ἀνανεώνεται.

Πολλὰ ζητήματα θεωρήθηκαν ἐξαντλημένα, λυμένα θά ἔλεγα,

γιατί ένας αλαζονικός και κούφιος στοχασμός καμώθηκε πώς τὰ ἔλυσε. Στὴν οὐσία αὐτὸς ὁ στοχασμὸς πέρασε πάνω ἀπὸ τὸ ζήτημα ὅπως κυλάει τὸ νερὸ στὸ μάρμαρο.

Ἄς πάρουμε ἕνα στὴν τύχη, ἄς τὸ ποῦμε λόγου χάρη «Συγγραφεῖς καὶ Κοινὸ» ἢ γενικώτερα ἀκόμα «Τέχνη καὶ Λαὸς». Παλαιὸ ζήτημα θὰ μᾶς ποῦν. Συμφωνῶ, μὲ μιὰ διόρθωση στὸν ὄρο: Δὲν ὑπάρχουν παλαιὰ ζητήματα ἀλλὰ μονάχα παλαιοὶ ἄνθρωποι. Ὑπάρχουν ζητήματα ποὺ φαίνονται παλιά, γερασμένα ὅσο δὲν τὰ ἀντικρύζουμε μὲ νέο μάτι.

«Ἡ τέχνη, λοιπὸν καὶ τὸ κοινὸ» εἶναι ἕνα ζήτημα ποὺ «λύθηκε» συχνὰ μὲ γνώμες, μὲ θεωρητικὲς συνταγές, μὲ προτάσεις, μὲ καταλογισμοὺς εὐθύνων: «Ὅχι τὸ κοινὸ φταίει, ὄχι ὁ συγγραφέας... καὶ τρέχα Ὁ τρόπος τῆς θεραπείας δὲν ἄργησε νὰ βρεθεῖ, ἀπὸ τοὺς ειδικοὺς γύρευε. «πνευματολόγους» Εἶναι ἀπλοῦστατος: Ἡ τέχνη νὰ κατεβῆ ἔως τὸ κοινὸ ἢ κι' ἀλλοιῶς: τὸ κοινὸ ν' ἀνεβεῖ ἔως τὴν τέχνη.

Ἀφήνω στὴν μπάνα αὐτὰ τὰ ἀνέβα-κατέβα ποὺ θυμίζουν τὸ γνωστό: «ὅταν ὁ προφήτης δὲν πηγαίνει πρὸς τὸ ὄρος, τὸ ὄρος... κ.τ.λ.». Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ ρωτήσω, ποίος στὴν δικιά μας περίπτωση εἶναι ὁ προφήτης καὶ ποιοὶ τὸ ὄρος;

Γιατί, ἂν ὑπάρχουν καὶ τὰ δυὸ καὶ δὲν τὸ ξέρουμε τότε βέβαια τὸ «πήγαιν' ἔλα» ἔχει τὸν τόπο του, ἢ «μέθοδος» δικαιώνεται καὶ ἐγὼ φλυαρῶ. Φυσικά, ἦταν μιὰ ἐποχὴ ποὺ ἡ Πολιὰς Ἀθηνᾶ ἀποφάσιζε καὶ κατέβαινε ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη στὴν Ἀγορὰ καὶ ἐπιανε κουβέντα μὲ τοὺς συμπατριῶτες τοῦ Περικλῆ, ὕστερα μὲ τὴ σειρά της ἢ Ἀγορὰ ἀνέβαινε στὸν Παρθενῶνα καὶ «ἀνταπέδιδε» τὴν ἐπίσκεψη στὴν ἀδιάφορη κόρη τοῦ Δία.

Αὐτὰ γίνονταν τὸν καιρὸ ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε κόψει ἀκόμα τὰ δεσμά του ἀπὸ τις πηγές τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴ φύση, ἀπὸ τὴ θρησκεία, ἀπὸ τὴν τέχνη, τὸν καιρὸ ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμα σηκώσει ἀλαζονικὴ ἀνταρσία στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Σήμερα βλέπει τὴν πλάνη του, βλέπει πὼς ὁποῖος κόβει τὴ φλέβα του ἀπὸ τὴ ζωὴ πεθαίνει, καὶ πασχίζει νὰ ζυγώσει ξανά τις πηγές. Ποῦ ὅμως βρίσκονται αὐτὲς οἱ πηγές; Τὸ μυστικὸ πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ τὸ ξέρει ἢ τέχνη. Ποῦ εἶναι ὅμως πάλι αὐτὴ ἢ τέχνη ποὺ μπορεῖ ν' ἀποκαλύψει τις ρίζες τῆς ζωῆς; Τὸ ἄτομο τὴν ἀναζητᾷ μὲ ἀγωνία. Πόση ὅμως ἀπογοήτευση συναντᾷ συχνὰ ὁ ἄνθρωπος στὸ τέλος τῆς ἀναζητήσεώς του. Ἡ σύγχρονη τέχνη ἀντὶ νὰ τοῦ ἀποκαλύψει ὅ,τι ζητάει, τοῦ φανερώνει, ἔξω ἀπὸ λιγοστὲς καὶ σπάνιες ἐξαιρέσεις, τὸν στεῖρο ἑαυτὸ της.

Ποιά εἶναι λοιπὸν ἢ τέχνη ποὺ σ' αὐτὴν πρέπει ὁ λαὸς ν' ἀνεβεῖ καὶ νὰ τὴν προσκυνήσει; Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποιοὶ εἶναι αὐτὸ τὸ κοινὸ

ποὺ θὰ κάμει τὴν τέχνη νὰ κατεβεῖ καὶ νὰ φαγοπιεῖ μαζί του;

Τὸ ζήτημα λοιπὸν πρέπει νὰ τὸ ἀντικρύσουμε διαφορετικὰ: Πρέπει νὰ τὸ δοῦμε ἀπὸ τὴν οὐσιαστικὴ καὶ ποιοτικὴ του πλευρὰ, τὸ ἀνέβα-κατέβα τέχνης καὶ κοινοῦ πρέπει νὰ τὸ ἀφήσουμε στὴ μπάνα, θυμίζει πολὺ τὴν Ἀκρόπολη σὲ μέρες λιακάδας.

Καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ἐπικοινωνία τέχνης καὶ κοινοῦ ἀλλὰ πάντα κάτω ἀπὸ ὀρισμένες γνωστὲς προϋποθέσεις, ὅπως εἶναι λόγου χάρη τὸ σπλῆν καὶ τὰ «σὺν αὐτῷ».

Ἄν εἶχαμε λοιπὸν μιὰ τέχνη ποὺ νὰ βρίσκεται σὲ ἀρκετὸ ὕψος, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε στὸ λαὸ ν' ἀνεβεῖ πρὸς αὐτήν. Ἄν εἶχαμε λέω μιὰ τέχνη - πηγὴ μιὰ τέχνη - θρησκεία καὶ κανόνα ζωῆς. Γιατί ἢ ἀληθινὴ τέχνη δὲν εἶναι λάστιχο ποὺ τὸ τραβοῦμε ὅσο μᾶς ἀρέσει, δὲν εἶναι δοχεῖο ποὺ παίρνει τὸ σχῆμα ὁποῖου περιεχομένου, δὲν εἶναι τελάρο ποὺ τὸ φτιάχνουμε ἀνάλογα μὲ τὸ πανὶ ποὺ θὰ ὑφάνουμε, δὲν εἶναι τσουκάλι, ποὺ ὁ τσουκαλὰς τοῦ δίνει ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ τὸ φέρι σὲ λογαριασμό, μὰ εἶναι κάτι ἄλλο ἔξω καὶ πέρ' ἀπὸ αὐτὰ τὰ τερτίπια. Τὸ μυστικὸ της βρίσκεται στὶς οὐσιαστικὲς, στὶς ζωντανὲς συνθετικὲς μορφές τῆς ζωῆς.

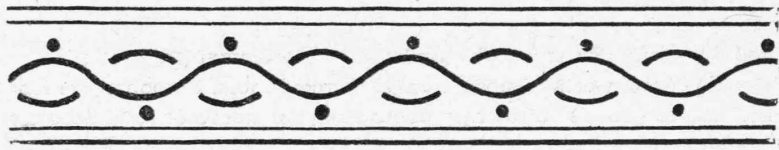
Ἄν ὑπῆρχε λοιπὸν καὶ σήμερα μιὰ μεγάλη τέχνη, θὰ ὑπῆρχε καὶ ἕνας κανὼνας ζωῆς; Χωρὶς ἄλλο, ἂν ἦταν μιὰ τέχνη ποὺ νὰ κλείνει μέσα της ὅλη τὴ ζωὴ, ὅλο τὸν ἄνθρωπο.

Οἱ ἀρχαῖοι ἑλληνικοὶ καιροὶ ἐδημιούργησαν συχνὰ μιὰ τέχνη, μιὰ ζωὴ, ἕνα Μῦθο. Μὰ αὐτὸς ὁ Μῦθος δὲν ὑπάρχει πιά καὶ οὔτε μπορεῖ νὰ ξαναζωντανέψει. Ὑπάρχει ὅμως ἕνας ἄλλος ἀκατάλυτος ὅσο καὶ ὁ ἄνθρωπος. Ὁ νέος Μῦθος τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι μπροστὰ καθὼς καὶ οἱ πηγές τῆς ζωῆς. Τὰ τωρινὰ ἀρχίζουν νὰ τὸν διαισθάνονται. Τὸ μέλλον θὰ τὸν ἀποκαλύψει. Τὸν δημιουργοῦν οἱ ἀλληλοσυγκρουόμενες δυνάμεις τῆς ἱστορίας.

Ἄντὶ λοιπὸν νὰ βλέπουμε μιὰ τέχνη ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἕνα κοινὸ ἀπὸ τὸ ἄλλο, ποὺ γιὰ νὰ φτάσουν νὰ συνεννοηθοῦν εἶναι ἀναγκασμένα αὐτὰ τὰ δυὸ νὰ κάνουν ἀμοιβαῖες ὑποχωρήσεις, ὅπως λόγου χάρη ἐκεῖνο τὸ ἀνέβα-κατέβα τῶν συμβατισμῶν (σὲ ποιά τέχνη ν' ἀνεβεῖ τὸ ἄτομο κύριο, σὲ ποιοὶ ἄτομο νὰ κατεβεῖ ἢ τέχνη;) εἶναι νομίζω σωστότερο ν' ἀντικρύσουμε τὰ πράγματα ἔστω χωρὶς «μεθοδολογίαν» καὶ προχειρολογία ἀλλὰ μὲ περισσότερὴ ἀλήθεια. Μὰ γιὰ νὰ τὰ δοῦμε ἔτσι εἶναι ἀνάγκη νὰ πᾶμε στὴν οὐσία τους.

Ὅχι ἕνα κοινὸ ἀπὸ τούτη τὴ μπάνα καὶ μιὰ τέχνη ἀπὸ τὴν ἄλλη, μὰ ἕνας ἄνθρωπος καὶ ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ, ἕνας ρωμιὸς ποὺ πρέπει ν' ἀνεβεῖ: Καὶ αὐτὸ τὸ «πρέπει» ἔξω ἀπὸ κάθε δογματολογία μὰ σὺν ἕνα χρέος ποὺ ἀναβρῦζει ἀπὸ τὴν οὐσία, ἀπὸ τὴν ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς καὶ τῆς πνευματικῆς δημιουργίας της. Σὺν ἕνα αἷτημα ἀνθρώπινα.

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ

ΔΥΣΜΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Μᾶς πήρε τάχα ἡ μπόρα καὶ μᾶς πάει
Σὰ δυὸ φύλλα ποὺ ἀντάμωσε καὶ σέρνει ὁ ἀέρας,
Μπροστά μας εἶχαμε ἄλλοτε τὸ Μᾶη,
Μὰ καὶ τὸν ἥλιο, ποὺ μᾶς τύφλωνε, τῆς μέρας . . . .

Νοερὰ κρατῶ τὸ χέρι σου τρέμοντας τόρα,
Τὸ φάσμα σου ἔχω μόνο στὸ πλευρό μου.
Δὲ βλέπω πάλι, εἶσαι ἀσπροφόρα ἢ μαυροφόρα;
Ἦ στὴν ἀντάρα συναλλάζεσαι τοῦ δρόμου;

Γελᾶς ἢ κλαῖς; ἀδύνατο νὰ νοιώσω,
Λές κάτι τρυφερό, ἢ ἀναστενάξεις;
Τόσο εἶμαι ἀλλοπαρμένος, ἄλλο τόσο
Κ' ἐσύ ποὺ τὴν ψυχὴ μου ἀναταράξεις.

Ἄ, Θεέ μου! ἡ μοίρα τί μῶχει γραμμένο!
Σ' ἐσένα ὁ μαῦρος νοῦς μου ἔχει γυρίσει,
Καὶ σὺ μ' ἀκολουθᾶς ὅπως πηγαίνω,
Σκια κ' ἐγὼ στὴ χειμωνιάτικὴ μου δύση . . . .

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΛΑΜΠΑ ΜΟΛΙΣ 15 ΚΗΡΙΩΝ

Τώρα εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ φυσᾶω κάτω ἀπ' τὸ φωτεινὸ κύκλο τοῦ λαμπιονιοῦ αὐτοῦ τῶν μόλις δέκα πέντε κηρίων μὲ τὰ χέρια σφιγμένα ἀπ' τὴν ἀγωνία.

Φτιάνω μικρὲς βούλες μὲ τὴ μύτη τοῦ μολυβιοῦ, ἂν δὲν κυττάω κατὰ τὸ ταβάνι, μὲ τὴ γροθιά μπηγμένη στὸ σαγόνι, ἢ ξεφλουδίζω μὲ τὰ δόντια μου τὸ μολύβι καὶ δίνω μπουνιές στὰ δυὸ γράμματα ἀπὸ χαρτί τσιγαροκουτιοῦ καὶ στὸ ἓνα τῆς πολυτελείας.

«Ἔστω μὲ περιφρονεῖτε. Μ' ἔχετε πικράνει ἀνυπολόγιστα. Ὁ οἷκτος σας εἶναι κακῆς ποιότητος, Κυρία, ἀλλοιῶς θὰ τὸν δεχόμουν, ἂν καὶ ὄχι μὲ χωρὶς μερικοὺς ἐνδοιασμοὺς. Πολὺ σωστὰ τὸ παρατηρήσατε ὅτι οἱ σκληρὲς συνθήκες τῆς ζωῆς ποὺ κάνω δὲ μοῦ ἀλλάξαν ἀπλῶς τὸ χαρακτήρα, μοῦ τὸν παραμόρφωσαν. «Ἦταν γιὰ νὰ μὲ κλαίει κανεὶς» ναι, ἦταν!... Ἐγὼ ποτέ δὲν εἶχα μιὰ ἰδέα τῆς προκοπῆς γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Τὰ λόγια σας ὅμως αὐτὰ πόσο ὁμορφα στέκουν στὴν ἀνατροφὴ σας! Ὡστόσο ἐγὼ δὲ σᾶς στόλισα μὲ φράσεις ἄξιες τῶν δικῶν σας. Δὲν τῶκανα αὐτό. Καὶ τώρα ἀκόμη μπορῶ νὰ τὸ λέω, Κυρία. Τὴ συνειδησή μου δὲν τὴν ἔχω στὴ φτέρνα!».

Τὸλεγε τὸ πρῶτο χαρτί ἀπὸ τσιγαροκουτί. Ἦταν τὸ πρῶτο τὸ δικό μου καὶ τῶβαλα στὴν ἄκρη. Πῆρα κείνο τὸ ροζ ποὺ βρωμολογοῦσε κολώνιες.

«Ἄφου πεισθήκατε κύριε ὅτι καμιὰ δύναμις δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐξουδετερώσει τὴν ἀπόσταση ποὺ μᾶς χωρίζει γιὰτὶ ἐξακολουθεῖτε νὰ μοῦ ταχυδρομίζετε τὰ μπιλιέττα σας; Σᾶς συνιστῶ νὰ δοκιμάσετε καὶ τὴ σιωπὴ. Θὰ βρῆτε πὼς εἶναι ἐπωφελέστερη ἀπὸ κάτι μάταιες ἐπιδείξεις φραστικῆς δεξιότητις ποὺ καὶ σ' αὐτὴν, ἐν πάσει ἐχεμυθείᾳ σᾶς συμβουλεύω, νὰ ὑπολογίζετε λιγώτερο καὶ νὰ τίς κάνετε κάποια πιὸ συντηρητικὴ χρήση, γιὰτὶ καταλαβαίνω πὼς εἶναι τὸ μοναδικὸ βᾶθος τοῦ χαμηλοῦ σας ἐγωῖσμοῦ, ποὺ μὲς τὰ σύννεφα τοῦ ζῆτε. Σᾶς εἰδοποιῶ πὼς δὲν πρόκειται νὰ ἔχετε ἄλλην ἀπ' αὐτὴ ἀπάντησι; καὶ θὰ κάνετε πολὺ συνετὰ νὰ ἐπιδοθεῖτε μὲ περισσότερο ζῆλο στὴν ἐργασία σας ποὺ, δὲν ἀμφιβάλλω, θὰ τὴν ἔχετε παραμελήσει τρομερὰ.»

Τῶκανα ἓνα βῶλο καὶ τῶτριψα μὲ τὸ τακοῦνι μου.

Ἔμενε ἀκόμη τὸ ἄλλο, τὸ δικό μου.

«Ἀκριβῶς. Ζῶ μὲς τὰ σύννεφα τοῦ χαμηλοῦ μου ἐγωῖσμοῦ. Βλέπετε ὑπάρχουν καὶ ἄνθρωποι μὲ μιᾶς δεκάρας ἐγωῖσμοῦ. Μὲ τί νὰ τὸν ἀγόραζαν τὸν πολὺ καὶ τὸν ὑψηλὸ οἱ καῦμένοι;

«Η κάθε κατηγορία απ' τους ανθρώπους έχει και τὸ δικό της ἐγωϊσμό. Κι' ὁ βοθροκαθαριστὴς πού μπορεῖ νὰ κατεβαίνει βαθύτερα απ' τοὺς ἄλλους μὲς τοὺς βόθρους ἔχει καὶ αὐτὸς τὸν ἐγωϊσμό αὐτῆς τοῦ τῆς ἀξίας. Κι' ἐσεῖς πάνω στοῦ πῶ ψηλὸ πάτωμα τοῦ μεγάρου σας ἔχετε τὸν ἐγωϊσμό νὰ σας ἀναγνωρίζουν ὅτι ἀναπνέετε ψηλότερα απ' ὄλους τὸν κοπανιστὸ ἀέρα. Ἐγωϊσμός κι' αὐτός. Τώρα ἄλλο πράμμα ἂν ἐγὼ προτιμῶ, παρὰ τὸ δικό σας μαισιόδοξο καὶ φτηνὸ ἐγωϊσμό, τὸν ἐγωϊσμό τοῦ βοθρατζῆ. "Ἄλλο πράμμα τὸνα κι' ἄλλο τ' ἄλλο κτλ. κτλ.»

Εἶχα καὶ τὰ τρία μπιλιέττα. Τὰ δυὸ δικά μου καὶ τὸ ἓνα δικό τῆς πολυτελείας. Ἐκανε τὸν κόπο νὰ μοῦ τὰ στείλει. Τί παραξενιά!

Ἦταν φανερό πὼς δὲν τὴν ἐνοιάζε κουκοῦτσι, κι' ἐγὼ ἤμουν ἕνας τρελλὸς νὰ πιστεύω καὶ νὰ περιμένω. Νὰ περιμένω μὲ τίς ὥρες κάτω απ' αὐτὸ τὸ λαμπιόνι τῶν μόλις δέκα πέντε κηρίων.

Ἄλλὰ τὸ ξέρω ὅτι θάρχότανε. Ἀδύνατο νὰ μὴν ἐρχότανε!...

Κεῖνὴ ἡ θέση ἐκεῖ τοῦ σκισμένου ντιβανιοῦ ὑπάρχει γι' αὐτὴν. Λίγο ἐπικίνδυνο ἄρωμα απ' τὸ δικό της ἐπιμένει νὰ μοῦ τὴ θυμίζει ξεχασμένο πάνω στὴν ξεφτισμένη δαμάσκα του.

Ἐκεῖ στοῦ τραπέζι περιμένει ἀκόμα ἀνοιχτὸ τὸ γαλλικὸ περιοδικὸ πού διάβαζε μ' ἓνα πρόγραμμα συναυλίας ἀνάμεσα στὶς σελίδες του.

Καὶ τὸ γυαλιστερό σημάδι απ' τὸ ἀσταμάτητο στριφογύρισμα τοῦ τακουνιοῦ τῆς, καὶ τὰ τσαλακωμένα εἰσιτήρια τοῦ τράμ τὰ πεταγμένα μὲ νευρικότητα στοῦ πάτωμα, κι' ὄλα τὴν περιμένουν. Δὲ σημαίνει ἂν εἶναι περασμένη λιγάκι ἡ ὥρα. Θάρθει. Αὐτὸ εἶναι βέβαιο.

Θὰ μπεῖ μὲ τὸν ἴδιο ἀέρα. Θὰ πεῖ καλησπέρα μ' ἓνα σφίξιμο τοῦ χεριοῦ, γιομάτο ἀξιοπρέπεια. Θὰ καθήσει στοῦ ντιβάνι καὶ θὰ ἀρχίσει νὰ βγάξει σιγᾶ-σιγᾶ τὰ γάντια τῆς κυττάζοντας κατὰ τὸ ταβάνι.

Θὰ εἶναι γελαστὴ ὅσο γιὰ νὰ μὴ φαίνεται συνοφρυωμένη. Θ' ἀρχίσει: «Λοιπὸν; Πὼς τὰ περάσατε μὲ τὰ κρύα; (ἦ μὲ τὴ ζέστη; ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ). Προχωράει τὸ γράψιμο; Τὸ βιολί; Σταμάτησε κεῖνο τὸ συχνο μούδιασμα τοῦ δείχτη τοῦ ἀριστεροῦ σας χεριοῦ; Πήρατε γράμμα απ' τὸ φίλο σας τῆς Γκρενόμεπλ;»

Κι' ἓνα σωρὸ ἄλλα περιττὰ πράγματα, τὸ ἓνα απ' τ' ἄλλο μὲ μικρὰ διαλείμματα.

Στὸ τέλος γιὰ ἐπωδὸ θὰ μοῦλεγε πάντα νὰ λάδωνα κείνη τὴ γρίλλια γιὰ νὰ μὴν τρίζει τόσο ἀνατριχιαστικά. Ὅτι τὴ γέμιζε φρίκη, κι' ἔπρεπε νὰ τὴν ξεριζώνω στοῦ τέλος ἀφοῦ ἤμουν τόσο σιγῶ-κούνῃς πού νὰ λυπάμαι τρία δράμια λάδι.

Κι' ἐγὼ θὰ τῆς ἔλεγα τὴ στερεότυπη φράση τοῦ Baudelaire ὅτι

«τὰ θέλητρα τῆς φρίκης δὲ μεθάνε παρὰ τοὺς δυνατοὺς» κι' ὅτι ἂν μποροῦσα θὰ γέμιζα τὸ παληὸ μου κεῖνο κελὶ μὲ πίνακες τοῦ Βίρστ για νὰ ζῶ σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα φρίκης. Κι' ὅτι ἂν δὲν τὸκανα ἦταν γιὰ νὰ δὲν ἤθελα νὰ στερηθῶ τὴ συντροφιά τῆς. Αὐτὸ ἦταν ἴσως—μὲ μερικά ἄλλα παραμικρὰ—τὰ μοναδικὰ ψέμματα πού τῆς ἔλεγα, γιὰ τὸ κεῖνο πού δὲν ἤθελα περισσότερο σ' αὐτὸ τὸν κόσμῳ ἦταν ἡ φρίκη κι' ἡ συντροφιά τῆς.

Κατατυραννοῦσα τὸ μυαλό μου νὰ βρῶ τὸ τί ἤθελε, τί περιμένε ἀπὸ μένα καὶ στοῦ τέλος ἔμενα πάντα χωρὶς συμπέρασμα.

Τὶς πρώτες φορὲς πού ἄρχισε νὰ μοῦρχεται τὸ δικαιολογοῦσε ὅτι ἀνησυχῶσε μὴν εἶχα πάθει τίποτα καὶ ἀργοῦσα λιγάκι νὰ πάω γιὰ τὸ μάθημα τῆς μικρῆς τῆς ἀδελφῆς. Καὶ ἀργότερα βρῆκε ὅτι τὸ δωμάτιό μου ἔπεφτε ἴσα-ἴσα ἀπάνω στοῦ δρόμο τῆς πού γύριζε απ' τὸ Ὁδεῖο, κι' ἐπειδὴ «τώρα τελευταῖα πολλὰ γίνονται στοῦ δρόμο τίς νύχτες» μὲ ἀγκαζάρισε γιὰ συνοδό, μιὰ πού θ' ἀνέβαινα καὶ γιὰ τὸ μάθημα. Μιὰ βραδυὰ πού τῆς ἔκανα κάποιον ὑπαινιγμὸ γιὰ τὸ γιὰ τὰ τάχα δὲ φοβᾶται μήπως κι' ἐγὼ γίνω ἥρωσ ἐνὸς απ' τὰ «πολλὰ πού γίνονται τίς νύχτες στοῦ δρόμο» μὲ κύτταξε απ' τὴν κορφή ὡς τὰ νύχια καὶ γέλασε ὅσο ποτὲ τῆς. Κι' ἐγὼ ὀρκίστηκα ἐνδόμυχα νὰ δῶ μιὰ ὁμορφὴ ἔμπρακτη ἀπάντηση σὲ κεῖνο τὸ πειραχτικὸ γέλιο.

Ἦμουν ὑποχρεωμένος νὰ κάνω μιὰ ζωὴ πάνω στὰ κάρβουνα μαζί τῆς. Νὰ κάθομαι στοῦ κάθισμα μὲ τρόπο πού νὰ κρύβω τὸ μπάλωμα τοῦ παντελονιοῦ μου, τὰ ξεφτισμένα ρεβέρ μου. Νὰ κρατῶ σὰν κουλὰ τὰ χέρια μου μὲ τεντωμένα τὰ μανίκια γιὰ νὰ μὴ βλέπει τίς λερωμένες μανσέττες. Νὰ μαζεύομαι στὶς γωνιὲς γιὰ νὰ κρύβω τὰ γένια μου, τίς ρυτίδες μου. Στὸ δρόμο πού τὴ συνόδευα ν' ἀποφεύγω τὰ φωτισμένα πεζοδρόμια, νὰ σφίγγομαι νὰ μὴν κουσαίνω, νὰ μαλακῶνω τὴ φωνή μου. Κι' ὄλα αὐτὰ, νὰ ξέρω καλά, πὼς θὰ μοῦ τὰ πλήρωνε στοῦ τέλος μὲ μιὰ ἀδικαιολόγητη, σκληρὴ φυγὴ.

Ὁ χειμῶνας μπῆκε καὶ τὰ παπούτσια τῆς τὴν ἴδια βραδυὴ ὥρα ἐξακολουθοῦσαν νὰ μοῦ γεμίζουν τὸ πάτωμά μου λάσπες.

Πολλὲς φορὲς περιμένοντας νὰ σταματήσει ἡ βροχὴ διάβαζε γαλλικὰ περιοδικὰ, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχε ἐξαντλήσει τὸν κατάλογο τῶν ἐρωτησέων τῆς. Τὸ θεωροῦσε τὸ πῶ ἀνάξιο πράμμα νὰ πεῖ μαζί μου δυὸ λέξεις πέρα απ' τίς τυπικὲς. Ἄλλες πάλι φορὲς σταματοῦσε ἀπρόσμενα τὸ διάβασμα καὶ σκεπτόταν. Παραδινότανε σὲ μιὰ βαθύτατη ἀκαρπῆ συλλογὴ, σ' ἓνα ὕφος στοχαστικῆς ρέμβῃς. Εἶναι τὸ ὕφος πού παίρνουν οἱ «intellectuelles» δεσποινίδες ὅταν δὲ σκέπτονται... τίποτα.

Ήταν σά μιὰ όπτασία πού μπήκε όρμητικά, τρεχάτα στή ζωή μου κι' ήρθε και σταμάτησε έκει καταμπροστά μου κι' άρχισε ένα σημειωτό. "Ένα επίμονο άτελείωτο σημειωτό. Μ' έκανε πολύ νά τή θελήσω κι' ύστερα έγινε σήλη άλατος. Ήρθε κι' έσβυσε τή φωτιά της μπροστά στα μάτια μου. Στυλώθηκε άντίκρυ μου σαν ένα πρᾶμμα άπόρητο κι' άρχισε νά μου παριστάνει τόν «άπηγορευμένο καρπό».

"Έδινε με φκιαχτή έγκαρδιότητα τó χέρι και τó ύφος της έλεγε: «Αυτό και ποτέ και τίποτε περισσότερο».

Τι νάκανα λοιπόν έγώ; Πώς θά μπορούσα ν' άκούω μέσα σ' αυτή τή σφριγηλή γαναίκα κείνον τόν κουρντισμένο παπαγάλο;

Οί άλληνές μου άπληστες αίσθήσεις έτοιμαζαν υπόκωφα μιαν άνταρσία.

Θά τής φώναζα «φτάνει!» και όλα θά τελείωναν. Μά ύστερα τί θάκανα έγώ όταν όλα θά τελείωναν;

'Αλλά πάλι πώς θά ύπόφερα αυτά τά σημειωτά και τούς παπαγάλους;

Τούτα όλα σκεφτόμουνα κι' άφουγκραζόμουν πρὸς τά μέσα τις τρικυμίες μου τήν ώρα πού κείνη άπλά, παγερά διάβαζε. Τήν έβλεπα έκει άποθεμένος στή γωνιά μου νά ζει τις σελίδες του περιοδικού της και δέν άποτολμούσα ούτε νά βήξω. Έμενα στήν καρέκλα μου σαν τó πεταμμένο σαικάκι και άνάπνεα διακριτικά. Ψηλά τó λαμπιονάκι μου εκαιε άγρυπνα τήν άσήμαντη ύπαρξή του. Οί βλεφαρίδες της φωτισμένες άπ' τά πάνω σχηματίζαν στα μάγουλά της δυό βεντάλιες άπό σκιερές γραμμές. Τά μάτια της ταμπουρωμένα μέσα σ' αυτό τó άμυντικό σύστημα αυθαδιάζαν με τά γραφόμενα του περιοδικού και μένα μου αύξαιναν τή φούρκα μου.

«Τί σοϋ είναι αυτοί οί Γάλλοι!.. σκεφτόμουνα μέσα στο θυμό μου, τί όκνά πού γράφουνε! Και τί μανία νά πυκνοτυπώνουν έτσι τά περιοδικά τους!»

"Ένα βράδυ πήρα τήν άπόφαση νά κάνω άτσαλα με τó τακοϋνι μου μιὰ τελεία και νά τραβήξω σ' όλο αυτό τó αυθαδέστατο παραμύθι της μιὰ χοντρή - χοντρή παύλα.

Ταλαντεύθηκα λίγο στήν καρέκλα μου, έβηξα σιγά, ύστερα δυνατώτερα, ύστερα με πάταγο... Τά μάτια της έλευθερώνονται άπ' τó δίχτυ τής σελίδας και ρωτούν: «Συμβάινει κάτι;»

—"Αν... αν θέλετε ακριβή ώρα είναι ήδη ένδεκάμιση.—Merci. Μ' έξυπηρετεί καλά τó ρολόι μου. Δέν είναι τόσο. Μόλις κλείνουν οί ένδεκα και είκοσι.

—"Έτσι; "Έ τότε έχετε δίκιο. Δέν είναι τόσο άργά.

—'Εξαρτάται. Για τούς άνθρώπους πού έχουν ιδιαίτερους δεσμούς με τόν ύπνο είναι πολύ άργά.

—Και πώς δικαιολογείσθε για όλες αυτές τις άργοπορίες σας σ' αυτούς άπό τούς όποιους εξαρτάσθαι;

—Δικαιολογούμαι μόνο σ' αυτούς άπό τούς όποιους εξαρτώμαι!

—Λαμπρά. Έγώ πηγαίνω για τó μάθημα. 'Η μικρή σας άδελφή δουλεύει και γι' αυτό έχει δίκιο ν' αγαπά τόν ύπνο.

—Κι' ή βροχή;

—'Η βροχή σας ξεφυγε άπό έπιχείρημα. "Έχει σταματήσει άπ' τις 9.

Τεντώθηκε. Έκανε μιὰ έξοχη κίνηση στους κροτάφους κι' άνέμιση τά μαλλιά της. Πέρασε δυό δάχτυλα άπ' τά φρύδια της, διώρθωσε τó φουστάνι της τραβώντας το βίαια πρὸς τά κάτω κι' έμεινε ένα λεπτό άκίνητη. "Υστερα σφίγγοντας με πιό ασφάλεια τήν τσάντα της στή μασχάλη έκανε τó πρώτο βήμα για τήν πόρτα. Είχα κι' έγώ φορέσει τó καπέλο μου και τήν άκολουθούσα. Στήν πόρτα κοντά στρέφεται:

—Μην κάνετε τόν κόπο γι' άπόψε. Αισθάνομαι άπό μόνη μου πολλή ασφάλεια.

—Πρόκειται για τó μάθημα!

—Δέ χαλάει ό κόσμος. Τό σταματάμε.

"Ανοιξε τήν πόρτα κι' έβγαине.

—Πώς δέ γυρνάτε νά πείτε μιὰ καληνύχτα τήν προφταίνω.

—Σας αξίζει ή χειρότερη! κι' έκανε νά βγει.

'Εκει τó χέρι μου άπλώθηκε και τήν έπιασε. Τής έσφιξε τόν καρπό και τήν έσυρε μέσα.

—Μη με φουρκίζετε! τήν παρακαλώ. Προσέξτε! Μοϋ ξυπνάτε κάτι κοιμισμένες διαθέσεις για καταστροφή πού είχα άλλοτε.

'Η γκριμάτσα της μοϋ άπάντησε: «Είς' ένας κακομοίρης...»

—Με πειράζει ή συμμετρία! τής άπαντώ με θυμό και φλέγμα.

—Μπᾶ! Και τί θά μπορούσατε νά κάνετε;

(Τό βαμμένο στόμα της άσκήτεβε μιὰ πιθαμή μακρᾶ μου).

—Πολλά πράγματα. Πρώτα θά μπορούσα νά χαλάσω τήν τριγωνομετρία τών χειλιών σας.

—'Αφήστε μου τó χέρι!!.

Τό τράβηξε και τó σκούπισε.

—Πόση διαφορά! Έγώ σκούπιζα τó χέρι μου πριν σας τó δώσω, 'Εσεις τó σκουπίζετε άφου τó άποσύρετε.

Κείνη τὸ εἶχε ἀκόμη μέσα στὴν ἀριστερή της παλάμη καὶ τὸ χὰϊ-
δεβε σὰν οἰκιακὸ ζῶο ποὺ τὸ πόνεσαν.

“Υστερα βγάξει τὸ γάντι της, τὸ φορᾶ καὶ φεύγει ἀργά, ἀνάληπτη,
μ’ ἓνα ὕφος κορεσμένης κακίας.

Ἄλλὰ ἀπόψε θάρθει! Τὸ ξέρω. . . Σήμερα μὲ εἶδε στὸ τράμ. Μὲ
εἶδε νὰ φлуαρῶ χαρούμενα μὲ μιὰ ὠραία γνώριμη. Καὶ κείνη τὸ πρό-
σεξε, πολὺ πῶς ἦταν ὠραία, ἀλλὰ δὲ θάρθει γι’ αὐτό. Θὰ θυμηθεῖ πῶς
εἶχε ξεχάσει στὸ κομὸ μου ἓνα περιοδικὸ ἀπαραίτητο γιὰ τὴ σειρὰ
ποὺ κρατοῦσε, καὶ θάρθει νὰ τὸ πάρει. Δὲ σημαίνει ἂν ἄργησε λιγάκι.

. . . Νά, τώρα θ’ ἀκουστεῖ ἡ πόρτα—τὸ βῆμα—τὸ διάδρομο. . . τὸ
τρίψιμο τοῦ ἀκριβοῦ ἀδιάβροχου. . . ἡ μπετούγια τῆς κάμαρας. . .

«Καλησπέρα σας! Θὰ σᾶς ἐξηγήσω. . . Λεῖπουν ἀπ’ τὸ
σπίτι. Πῆραν καὶ τὸ κλειδί μαζύ. Κι’ ἔτυχε νὰ μὴν ἔχω καὶ πέντε
δραχμὲς νὰ τοὺς περιμένω σὲ κανένα ζαχαροπλαστεῖο. Θυμήθηκα
ἔσας. Σωτήρια ἔμπνευσις! Ἄλλὰ. . . τί κάνετε; Πῶωω. . . πῶω πῶς
πάχυνε! Καὶ φωτιά! . . . Μιὰ χαρά! Ἄχ! . . . τί ὠραία ζέστη! . . . Νά
καὶ τὰ πράγματα! Ὅλα ὅπως τάφησα! Τὸ περιοδικὸ ἀκόμα ἀνοιγμέ-
νο. Μὰ δὲν ἔκανε νὰ τὸ κλείσετε; Ἄλλὰ τί λέω; Θὰ διαβάζατε. Μά. . .
ὄχι! Εἶναι γεμάτο σκόνη. . . Θεέ μου, τί κακία! Ἄκουτε νὰ μὴν τὸ
λυπηθεῖ καὶ νὰ τὸ κλείσει! . . . . Μὰ γιατί. . . μέινετε ταμπλώ;

Κι’ ἐγὼ θὰ φύγω τότε.»

—«Μεῖνε!»

. . . Ἐνα τίναγμα νὰ φύγει. . . Δυὸ χέρια ποὺ τὴν ἀγκαλιάζουν. . .

Ἡ φωνή της ποὺ φωνάζει «μαμά» καὶ πνίγεται ἀπόνα φιλί. . . Ἐνα
χαστοῦκι στὸ μάγουλό της. . . Τὰ χέρια μου ποὺ τὴν πετοῦν ἔξω. . .

Ἡ πόρτα ποὺ κλείνει πίσω της. . .

Ἐνα τσιγάρο ποὺ κανίζει μὲς τὸ σκοτάδι. . . . .

Ἐχτές ἦταν ποὺ συνέβηκαν αὐτά, ἔχτές βράδυ.

Ἀπόψε περιμένω ἄδικα.

Καὶ τώρα πάει νὰ ξεθωρίζει ἡ νύχτα. Ὁ κύκλος τοῦ λαμπιοῦ
τῶν 15 κηρίων πάει νὰ χάσει τὰ σύνορά του πάνω στὸ τραπέζι.

Ξεγελιέμαι πῶς θάρθει κι’ ἀπόψε σὰν χτές.

Περιμένω ν’ ἀκούσω τὴν πόρτα. . . Τὸ βῆμα στὸ διάδρομο. . . Τὸ
τρίψιμο τοῦ ἀκριβοῦ ἀδιάβροχου. . . ἡ μπετούγια. . . ἡ πόρτα ποὺ
τρίζει. . .

. . . Εἶναι ἀπ’ τὸν ἄερα. Κείνη δὲν πρόκειται πιά νάρθει. . .

Τὴν περιμένω καὶ δὲ θάρθει καὶ τὴν ἀγαπῶ.

Κρίμα ποὺ δὲ θάρθει τώρα, ποὺ τὴν ἀγαπῶ. . .

(Ἀπὸ τὸ Καινούργιο βιβλίο ποὺ
θὰ κυκλοφορήσῃ προσεχῶς)

ΜΕΝΕΛΑΟΣ ΛΟΥΤΕΜΗΣ

ΠΡΩΤΗ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1939

Ἄδελφοί μου, γιατί δὲν ἀναγνωρίζομαστε;

Πέστε τ’ ὄνομα τοῦ πατέρα σας

Καὶ τὰ σημάδια τῆς μητέρας σας

Κι’ ἂν λέγονται Θεὸς καὶ Γῆ,

”Ἄς μοιράσουμε τ’ ἄπειρο τὸν ἥλιο καὶ τὸ ψωμί μας. . .

”ὦ! Σεῖς, ποὺ δὲ θὰ ξαναῖδετε πιά τὴ θάλασσα

Νὰ λάμπει ἔτσι ὠραία μὲς τοὺς ἀγρούς,

Γιατί θὰ σκοτιδιάσει ὁ κόσμος ὅλος ἀπ’ τὴν τύψη σας. . .

Προσευχηθεῖτε νὰ περάσει αὐτὸ τὸ σύννεφο

Ποὺ πάει νὰ γίνεῖ πεπρωμένο μας!

Ἄθῶα παιδιά τῆς Παναγίας,

Ποὺ ἀπλώνετε στὸ πρόσωπο καὶ τῆς σκληρότερης μητέρας. . .

Ποὺ δεχτήκατε τὰ χάδια καὶ τὴν ἀγρύπνια της,

Κάτω ἀπὸ τὰ τριαντάφυλλα τοῦ Θεοῦ

Κάτω ἀπὸ τὴν ἀνατολή τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης

Καὶ ποὺ τεντώνοντας τ’ ἀφτιά στεκόσαστε καὶ συλλογιέστε.

Παρακαλέστε τὴ μητέρα σας,

Παρακαλέστε νὰ περάσει αὐτὸ τὸ σύννεφο

Ποὺ πάει νὰ γίνεῖ πεπρωμένο μας!

”Ἄς σκύψουμε στὴ Γῆ τὰ πλατιά μέτωπα

Νὰ περισώσουμε τίς μέρες μας καὶ τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ.

”Ἄς σκάψουμε τὰ χωράφια μας.” Ἄς ντύσουμε τοὺς γυμνοὺς. . .

Μεῖς, ποὺ στὸ στήθος μας σηκώθηκαν χιλιάδες

Ποτάμια, ποὺ χτυπήσαν οἱ καρδιές μας

Πολὺ πάνω ἀπ’ τὴ Γῆ, πῶς νὰ ἐπιστρέψουμε

Ἄπ’ τ’ ὄνειρό μας τώρα, γιὰ ν’ ἀδειάσουμε

Τὰ σωματὰ μας σὰν σακκιά ἀπὸ κόκκαλα;

Ποὺ βρεθήκαμε, μεῖς, φίλοι τῶν κορακιῶν;

Προλάβετε τὸ μάταιο τοῦτο ἔργο!

Δεσπόσετε στὴν κατάρα σας!

Προσευχηθεῖτε νὰ περάσει αὐτὸ τὸ σύννεφο

Ποὺ πάει νὰ γίνεῖ πεπρωμένο μας!

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

(Ἀπὸ τὸ «Μεσουράνημα τῆς Φωτιάς»
ποὺ κυκλοφορεῖ προσεχῶς)

“ΤΑ ΚΑΗΜΕΝΑ, ΤΑ ΝΙΑΤΑ,,

Δέν ήρθαμε κοντά στη θάλασσα για να βρούμε τόν έρωτα. Λένε πώς εκείνος έρχεται μονάχος κι' άπροσκάλεστος. Πιστέψαμε σέ τούτη. “Άσχετο άν τώρα είναι καιρός να μάς έπισκεφτεί. Τώρα, πού νιώθουμε λίγη δύναμη στα μπράτσα μας και δροσιά στην ψυχή μας.

Μερικές μέρες κοντά στ' άκρογιαλί με τό γαλανό φόντο, τις ψαρόβαρκες και τά πεύκα, πού θαυμάζεις τις ρίζες τους, βουτηγμένες στην άμμο, θά μάς ξεκουράσουν. Δέ χορταίνουμε την αύγινη δροσιά πού ή γλύκα της άνακατώνεται με την άρμύρα, πού άναδίνουν τά φύκια.

“Η πόλη μόλις ξεχωρίζει, τά πρωϊνά, με τούς φαρμακωμένους της άτμούς άνυψωμένους πάνω από τούς πράσινους λόφους. Σε λίγες μέρες θά ξαναγεμίσουν τά στήθη μας, συνεχίζοντας τό σκοπό τους. Μά τώρα αφήνουμε τις παλάμες μας να χαϊδεύουν τό κύμα καθώς τό τρεχαντήρι, άνάλαφρο, χαράζει μίαν άφρισμένη γραμμή στο γαλάζιο νερό. Κουβεντιάζουμε άπλοϊκά με τούς ψαράδες. Χαϊρόμαστε την όμορφιά και τό ρυθμό της τράτας καθώς μαζώνονται τ' άπλωμένα δίχτυα της, τά βραδυνά.

Μαζί μας ήρθαν έδώ κι' άλλες άγνωστες συντροφίες. Χαίρουνται τη θάλασσα με μουσική, χορό και γέλια. Μιά τούς ξανοίγεται στο μεσημεριανό λιοπύρι, με βάρκα στο πέλαγο και τά τραγούδια της ξεψυχοϋν στην άπόσταση. “Η βάρκα θαρείς πώς θά βουλιάξει κάτω από τό φορτίο τών γυμνών κορμιών. Την άλαφρώνουν στιγμές-στιγμές βουτώντας γύρω της, με φωνές και παιγνίδια. “Άλλοι κολυμποϋν κι' άλλοι τραβάν κουπί. Γυρίζουν ξεκούραστοι και ζηλεύουμε τά λιοψημένα τους κορμιά, τη λυγεράδα και τη ξεγνιασιά τους. Τά κορίτσια ξαπλώνουνται στην άμμο κι' οί άντρες μαζεύουν στρείδια στους βράχους.

Τά βραδυνά σωπαίνουν άργά. “Ακοϋμε ένα γραμμόφωνο. Τραγούδια της έποχής. Και ξεχωρίζουμε από τό παράθυρό μας ἴσκιους σφιχταγκαλιασμένους πού χορεύουν. Γελοϋν. Λένε τρέλλες. Και χωρίζονται για να κοιμηθοϋν με τό χάραμα, σαν τ'άστρα χλωμιάζουν...

“Από τό παράθυρό μας κοιτάζουμε τ'άστρα. “Ο Σείριος τοϋτες τις βραδιές πρωτοστατεί στη λαμπαδηφορία τ'οϋρανοϋ. “Έχει ένα χρυσοπράσινο φως, θαμπωτικό.

—Για να τόν βρεις, συμβουλεύει ό Βύρων, προτείνεις τό τόξο τοϋ Τελαμώνα.

Τρία άστεράκια θαμπά, στον άστερισμό τοϋ Ωρίωνα. Φέρνεις μίαν εϋθεια και τόν άνακαλύπτεις...

Κι' άπλώνει τό χλωμό του χέρι, σχεδιάζοντας στον οϋρανό. Τοποθετεί στο γαλάζιο άπειρο φανταστικά τρίγωνα και τετράγωνα. Τοϋ άρέσει κάθε τους γωνιά νάναι κι' άπόνια άστέρι, από τά πιό λαμπερά, ἴσαμε τά πιό άκαθόριστα.

Πειράζω τό Βύρωνα :

—Σάμπως νάναι άπαραίτητη τούτη ή εϋθεια για ν' άνακαλύψεις τό

Σείριο. Μή και δέ σέ τραβή ή γοητεία της λάμπης του;

Δέ δίνει σημασία. Τά μαθηματικά του γοητεύουν. Έδώ κουβάλησε μαζί του διαβήτη, μοιρογνωμόνιο και ύποδεκάμετρο. Τά βράδυα σχεδιάζει και τά μάτια του λάμπουν πάνω από πολύπλοκα προβλήματα.

—“Όσον καιρό μείνω άνερώτετος έχω την παρηγοριά μου, ψιθυρίζει σα βαριέμαι να τόν βλέπω σκυμένο και τόν καλώ να πάμε περίπατο στ' άκρογιαλί, στους βράχους...

Ξεφυλλίζω κάποιο βιβλίο κι' άς μήν έχει εικόνες. Στ' αυτιά μου τριγυρνά τό κομπανιαμένο μιās κιθάρας. Είναι από τη συντροφιά πού μόλις γύρισε από μίαν έκδρομή, στ' άντικρυνό νησί.

—“Ισως, άν πιάναμε γνωριμία μ' αυτούς; ξεστομίζω.

“Ανασηκώνει τό βλέμμα του, αίνιγματικό.

—Θές να πεις πώς θα διασκεδάσαμε, δέν εἶν' έτσι; Μά δέ βρισκω νάχεις δίκιο. Να τούς πλησιάσουμε; Γιατί; Για να τούς ζηλεύουμε περισσότερο άπ' όσο τούς ζηλεύουμε τώρα;

Σωπαίνει...

—Τό βλέπεις πώς ὄλοι τους είναι ζευγαρωμένοι. “Έτσι, πού να μπορώ να επικαλεστώ τό νόμο τοϋ άδιαχώρητου...

—Μά είναι άνάγκη! τόν διακόπτω.

—Ξέρω, θά μου πεις πώς μπορούμε να γίνουμε μέρος της συντροφιάς για να κολυπήσουμε μαζί, να τραβήξουμε κουπί. Τό πολυ-πολυ να χορέψουμε. Κι' έπειτα, τί θα γινόμαστε τά βράδυα, σα δυό-δυό σκορπίζονται, άλλο με τη βάρκα κι' άλλο στους βράχους ή πίσω από τά φυλλώματα; Τό βρίσκες άπλό; Προτιμώ να τούς χαίρουμε και να τούς ζηλεύω από δω...

Και σηκώνεται ό Βύρων από τη θέση του. Σιμώνει στο παράθυρο κι' άκουμπά σιμά μου. Φαίνεται λυπημένος.

Κάτω ξαπλώθηκαν στις πολυθρόνες και κουβεντιάζουν. Πρώτη μέρα πού κουράστηκαν άληθινά. “Ακούγονται γέλια πνιχτά, ένα τραγούδι κοματιαστό, άνάμεσα στις κουβέντες κι' ή κιθάρα πάντα, πού μιá τό συνοδεϋει και μιá σταματά για να πετάξει κανένα λόγο ό τραγουδιστής.

—Ξεχωρίζεις τη ξανθούλα με τά κίτρινα; ρωτά ό Βύρων.

Σκύβω και τη βλέπω, μέσα από τά φυλλώματα. Κουβεντιάζει.

—“Αγαπιέται;

Γελάει, πικραμένος με την έρώτηση μου.

—Κ' ή άλλη, συνεχίζει. “Η λεπτή με τό μελαχροινό δέρμα. Κι' αυτή. Πόσες μένον άκόμα; Τρεις; Κι' αυτές;

Τόν σπρώχνω με τόν άγκώνα.

—Σώπα...

Κάτω από τό παράθυρό μας γλυστροϋν άθόρυβα δυό ἴσκιοι. Γυρίζω κι' άντικρύζω τά μάτια του, λαμπερά.

—Εἶναι ή άλλη με την άρχαία κατατομή, τοϋ ψιθυρίζω στ' αυτί. Θαρῶ πώς τάχει με τόν νεο πού μάς χαιρέτησε χτές, με τ' άθλητικό κορμί.

Τό ζεγάρι κοντοστέκεται, κεί πού τό μονοπάτι χωρίζεται στα δυό. Φτάνουν στ' αυτιά μας ψιθυρίσματα. Ξεχωρίζει στο σκοτάδι τό λευκό

της φόρεμα κομμένο στη μέση, από τον ἴσκιο τοῦ μπράτσου του.

Μὰ ἡ συντροφιά τους παίρνει εἶδηση τὴν ἀπουσία.

—Εἰρή-ηνη, Ἄντρέα, Εἰρή-ηνη.

Γίνεται χαλασμός. Ξεχνοῦν τὴν κούραση κι' ἀφήνουν τὶς πολυ-
θρόνες τους. Πηδοῦν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς σκίνους. Οἱ ἄλλοι, συνεπαρ-
μένοι γιὰ μιὰ στιγμή δὲν ἀκοῦν. Ξαφνικῶς, τὸ ποδοβολητὸ τοὺς ξαφ-
νιάζει. Ἀκοῦμε μιὰν εὐθυμη κραγὴ ἐκείνης. Χάνονται τρέχοντας.

Κάτω ἀπὸ τὸ παράθυρό μας ἀρχίζει τὸ παιγνίδι μὲ φωνές, μὲ γέ-
λια. Τρέχει ὡς κ' ἡ κιθάρα μαζί, σεγκοντάροντας τὸν ἀνασασμό τους.
Προσπερνοῦν ὁ ἕνας τὴν ἄλλη, σμίγουν, ἀγκαλιάζονται καὶ τὰ κλε-
φτὰ φιλιὰ τους τρομάζουν τὴ σιωπὴ. Ἐπειτα, μοιράζονται στὰ δυὸ
μονοπάτια, γιὰ νὰ κυκλώσουν τοὺς κυνηγημένους.

Ἀφήνουμε τὸ παράθυρο.

—Ἀγαπιῶνται πολὺ. Πρὸ πάντων οἱ δυὸ τους, λέω.

—Τὸ μάντεψες;

—Δὲ χρειάστηκε δὰ καὶ πολὺ. Οὔτε νὰ φανταστεῖς πῶς τοὺς
κατασκόπευσα. Ἐτσι τυχαῖα. Φτάνουν μερικὰ βλέμματα, πού τὰ σουλ-
λαβαίνει, ἄθελά του κανένας. Ὁ τρόπος τῆς ὁμιλίας. Τὸ περπάτημα
ἀκόμα, σὰν τοὺς βλέπω ἀπὸ μακριὰ.

—Ναί. Κ' ἐγὼ τὸ ξεχώρισα, συμφωνᾷ ὁ Βύρων. Κάνουν σὰ μι-
κρὰ παιδιά. Τί τρελλὰ παιχνίδια μέσα στὴ θάλασσα, στοὺς βράχους.
Τὶς ἄλλες τὴν εἶχε βυθίσει μὲ τὰ μπράτσα του μέσ' στὸ νερὸ καὶ δὲν
τὴν ἄφηνε ν' ἀνασάνει.

Μιὰ μέρα πού ξανοιγόμεν βαθειά, τοὺς ἀντάμωσα. Εἶχαν πα-
ρατήσει τὰ κουτιά καὶ τὸ κύμα λίκνιζε τὴ βάρκα τους δῶθε κείθε.

Σωπαίνει λίγο.

—Εἶχα τὴν ἀδιακρισία νὰ κόψω ἕνα τους φιλή. Λυπήθηκα κατὰ-
καρδα γιὰτὴν ἐκείνη τὴ στιγμή εἶσανε τόσο εὐτυχισμένοι. . . Πιὸ εὐτυχι-
σμένοι θέλω νὰ πῶ. Γιὰτὴν στὸν ἔρωτα φαίνεται πῶς πίκρες δὲν ὑπάρ-
χουν. Ὅλα σοῦ φαίνονται χαρούμενα, αἰσιόδοξα. Ἐ; τί λὲς καὶ σύ;

Ξανακάθεται στὰ χαρτιά του καὶ φουχτώνει τὸ διαβήτη. Τριγυρι-
ζῶ πίσω του, νευρικά.

—Σὲ τί ξεχωρίζουμε ἀπ' αὐτούς; λέω καὶ νιώθω πικρὸ τὸ στόμα
μου. Ἄν ἀγαπούσαμε ἔτσι. . .

—Μὰ σὲ βεβαιῶνω πῶς δὲ μπορεῖ παρά ν' ἀγαπήσουμε κ' ἐμεῖς,
χαμογελᾷ, ὁ Βύρων. Τότε θὰ τὰ πετάξω ὅλα αὐτὰ. Καὶ βέβαια θὰ
τὰ πετάξω. Τί μπορεῖ νὰ προσθέσει τὸ ὑποδεκάμετρο κι' ὁ διαβήτης
σ' ἕναν ἔρωτα;

Ἀρπάζει τ' ἀριθμημένο σανιδάκι καὶ τὸ πετᾷ σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ
τραπεζιοῦ. Λὲς κ' ἔφτασε κίβλας ἡ στιγμή τοῦ ἔρωτά του.

Κάτω, ἡ συντροφιά τέλειωσε τὸ κυνηγητὸ της. Σιμῶνω στὸ πα-
ράθυρο.

Εἶναι μαζωμένοι σὲ κύκλο καὶ γελοῦν. Ἀπόψε χωρίζονται πρὶν
τὰ μεσάνυχτα. Τοὺς ἀκοῦμε.

—Καληνύχτα Εἰρήνη. . . Καληνύχτα Ἄντρέα. . .

—Καληνύχτα. Καληνύχτα. . .

* *

Αὔριο, μεθαῦριο θὰ ξαναγυρίσουμε στὴν πόλη. Εἶναι κρῖμα,

γιὰτὴν ἀρχισαν κάτι λαμπρές φεγγαροβραδυὲς ν' ἀσημώνουν τὸ κύμα.
Τὸ καλοκαίρι ετοιμάζεται κι' αὐτὸ νὰ φύγει, μὰ ὄχι πρὶν ἀπὸ μᾶς.
Τὰ λιποῦρια του μαλάκωσαν. Τὰ βραδυνὰ ἔχει δροσιά. Ἡ εὐθυμη
συντροφιά ξοδεύει λιγότερες ὄρες τώρα μέσ' τὸ νερὸ. Τὰ βράδια
κοιμάται νωρίτερα. Ὅσοτόσο οἱ τρέλλες της δὲ σοβάρεψαν καὶ πολὺ
μὲ τὴν ἀλλαγὴ τοῦ καιροῦ. Χορεύει πάντα, παίζει κιθάρα καὶ φλυαρεῖ.

Σὰν τοὺς ἀνταμώνουμε προσέχουμε πρὸ πολὺ τοὺς δυὸ ἔρωτευ-
μένους της. Γιὰ μᾶς—ἄς περιορίζονται οἱ σχέσεις μας σ' ἕνα χαι-
ρεισμό—εἶναι ὁ Ἄντρέας κ' ἡ Εἰρήνη.

Ὁ Βύρων μὲ φωνάζει τὰ πρῶινά.

—Ἐλα νὰ δεῖς πόσο ὁμορφὴ εἶναι σήμερα μὲ τὰ κόκκινα.

Τοῦ δείχνω καμμιά φορὰ στ' ἀκρογιάλι.

—Δὲν εἶναι ἡ Εἰρήνη κι' ὁ Ἄντρέας ἐκεῖ, στὸ βάθος πού χάνουν-
ται; Μὰ γιὰτὴν ξανοίγουνται τόσο πολὺ.

—Χαίρουνται τὴν ἀγάπη τους μακριὰ ἀπὸ τὸν κόσμο, λέει ὁ
Βύρων.

Ἀπόψε καθόμαστε πάνω στοὺς βράχους καὶ κοιτάζουμε τὸ φεγ-
γάρι. Κοντὰ μᾶς ἔχουν στημένα τὰ παλαμάρια τους τὰ ψαροκάικα
κ' οἱ βάρκες. Λικνίζονται πάνω στ' ἀσήμι τοῦ νεροῦ, φρεσκοβαμ-
μένες. Οἱ βαρκάρηδες φουμάρουν, σιωπηλοί. Κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ
φεγγαριοῦ μοιάζουν πέτρες πελεκημένες.

Πρὶν λίγο ἡ συντροφιά ξανοίχτηκε στὸ πέλαγο. Καμμιά ἑκατο-
στη μέτρα κ' ἡ βάρκα ἄπλωσε πανί. Σὰ φτεροῦ γλάρου πελώριου πού
χαϊδεύεται μὲ τὸ κύμα.

Ξαπλώνουμαι μὲ τοὺς ἀγκῶνες ἀναδιπλωμένους. Ὁ Βύρων συλ-
λογίζεται κάτι.

Ἀπὸ τὴ βάρκα τραγουδοῦν. Δροσερές φωνές καὶ γλυκεῖα κιθάρα.

—Τί παράξενα πού ἀκούγονται τὰ τραγούδια τὴ νύχτα. Γλυκὰ
ὅσο ποτέ, λέω. Ἐτσι γιὰ νὰ πῶ κάτι. Δὲ βρίσκεις;

—Καμμιά φορὰ, μοῦ ἀπαντᾷ. Καὶ ξανασωπαίνει.

Ἀνασηκώνουμαι καὶ ξεχωρίζω τὸ πανί τῆς βάρκας, ἀπόμακρα.
Τὸ φεγγάρι λὲς κ' ἔσκυψε ν' ἀφουγκραστεῖ τὸ τραγούδι, γελαστὸ.

Τὰ καημένα τὰ νειᾶτα,

τί γρήγορα πού περνοῦν

ξεχωρίζουν οἱ πρῶτοι τοῦ στίχοι.

Σὰν ἀγέρι διαβατικό,

σὰν τραγούδι ἔρωτικό

σιγοτραγουδῶ, συνεχίζοντας μαζί μὲ τὶς ἀπόμακρες φωνές.

—Τὰ παλιά τραγούδια εἶναι ὠραῖα σὰν τ' ἀκοῦς, προπάντων τὴ
νύχτα. Αὐτὸ ἐδῶ τελειώνει ἐπιγραμματικά. Ἄκουσε. . .

Τ' ἀγεράκι μᾶς κομίζει, καλόβολο, τὸ στίχο

Καὶ σὰ δὲ γυρνᾷς μιὰ στιγμή

Τὸ νερὸ στὸ ποτάμι πού τρέχει μ' ὄρμη. . .

Παίζω στὴ φούχτα μου λίγα χαλίκια. Ἐνα κυματάκι πού σπάει
στὸ βράχο μᾶς ραντίζει τὰ μέτωπα μὲ δροσιά.

—Τὸ νερὸ στὸ ποτάμι πού τρέχει μ' ὄρμη, ξαναλέω. Καὶ ρίχνω
τὰ χαλίκια μου, ἕνα—ἕνα στὴ θάλασσα.

Δίπλα μᾶς ἀκούγεται ἄξαφνα ὁ ψίθυρος μιᾶς συνομιλίας.

—'Ο Άντρέας κ' ή Ειρήνη δέν πήγαν με βάρκα, ψιθυρίζει ό Βύρων.

Καί στρέφουμε νά τούς δούμε καθώς περνούν, λίγο πιό έκει, στο δρόμο πού άριστερά του έχει πεδκα και δεξιά βράχους και θάλασσα. Τό φεγγάρι ρίχνει τό φώς πλάγια, έτσι πού φωτίζει τά μέτωπά τους, τά μάτια τους.

Σά μάς νιώθουν ό ψίθυρος παύει. Έκείνη άνασηκώνει τόν τράχηλο πού 'ισαμε τή στιγμή άκουμπούσε στόν ώμο του. "Έχει μιá σάρπα τυλιγμένη στό λαιμό πού κυματίζει στό πέρασμά τους σάν άχνός όπτασίας. Μιά σάρπα κίτρινη, χρυσαφιά 'ισως. Σκεπάζει πού και πού με τό κυμάτισμά της τούς στιβαρούς, τετράγωνους ώμους του. Τό μπράτσο του μοιάζει κλοιός γύρω από τό δικό της. Μάς προσπερνούν, βιαστικά και βρίσκουν τό ρυθμό τών βημάτων τους παρα πέρα. Τ' άγέρι ξαναφέρνει στ' αúτιά μας τόν ψίθυρο τής συνομιλίας τους. Λίγα βήματα παρά πέρα πηδούνε στην άμμο. Παίρνουν μιá βάρκα μονάχοι τους. Κι' ανοίγουνται . . .

Στ' άσημένιο φώς ξεχωρίζουμε εκείνη, καθισμένη στην πλώρη. Έκείνος τραβά κουπί. Κ' ή βάρκα κυλά τόσο άπαλά, σά χάδι . . .

Δέ λέμε τίποτα μά τούς κοιτάζουμε, ό ένας κρυφά από τόν άλλο. Χάνονται μέσα στά κύματα. Τούς κοιτάζουν κ' οί βρακάρηδες πού φουμάρουν, σιωπηλοί. Αυτοί θα συλλογιούνται αγάπες περασμένες μά έμεις αγάπες πού θάρθουν. Κάποια μέρα θ' αγαπηθούμε. Θα κάνουμε περιπάτους στ' άκρογιάλια με τό νήμα τής ζωής μέσα στα χέρια μας. Θα ξανοιγόμαστε στό πέλαγο με τό φεγγαρόφωτο και θα λέμε. Και τί δέ θα λέμε. Θαμαστε όλο χαρά, δέ θα μάς μέλλει για τίποτα.

Κοιτάζω τό Βύρωνα πού προσποιείται πως άπόψε τ' άστρα του δίνουν άπασχόληση. Είναι χλωμά, νικημένα από τή δύναμη του φεγγαριού. Τά περισσότερα δέ φαίνονται άπόψε μά ό Βύρων με τούς ύπολογισμούς του θα τά βρίσκει. Τό Σείριο και τό Τόξο του Τελαμώννα. Τόν άστερισμό του 'Ωρίωνα.

Πόσο άργά περνούν οί στιγμές στ' άκρογιάλι, με τή σιωπή. Τά τραγούδια δέν άκούγονται πιά. Κρίμα πού φεύγουμε. Έδώ ήσανε όλα τόσο πρόσχαρα, τόσο ξένιαστα και στην πόλη μάς προσμένει τόση πίκρα!

Θά σιμώνουν μεσάνυχτα. 'Ο Βύρων τό σκέφτεται πρώτος.

—Γυρίζουμε;

Πηδάμε άνάμεσα από τούς βράχους. Προσπερνάμε τούς βρακάρηδες, τά άκίνητα καίκια και τήν ύγρη άμμο.

"Άξαφνα, από τή θάλασσα αναδίνεται ένας ψίθυρος. Κάτι σιγαλό και παράξενο πού προδίνει πως 'ισως, βαθειά δέ θάναι παρά φωνή. Κραυγή!

Ξαφνιαζόμαστε. Κ' οί βρακάρηδες παρατούν τις πίπες τους και κάτι λένε. . . Τaráζουνται. "Ένας πηδάει στη βάρκα του, άλλος λύνει τά παλαμάρια της. Γλυστράει βιαστικά, τραβώντας με δύναμη κουπί. Άφουγκραζόμαστε, κρατημένοι από τό χέρι, σά μικρά παιδιά.

—Τί συμβαίνει; παραξενεύομαι.

Μά ό Βύρων σιωπά. Τό βλέμμα μου δέ μπορεί νά τρυπήσει τό

σκοτάδι. 'Η κραυγή ξανακούγεται, πιό καθαρή. Ξεμακραίνει μιá βάρκα άκόμα από τήν άμμουδιά. Κ' έμεις άπομένουμε άκίνητοι, παραγμένοι. Περνούν λίγες στιγμές πού ή γαλήνη τής θάλασσας μάς τρομάζει. Τό φεγγάρι άπλώνει φαντάσματα στό κύμα. "Υστερα ξεχωρίζουμε ένα πανί. Είναι ή βάρκα με τά τραγούδια. Σιμώνει. Γύρω της γλυστρούν τρεις βάρκες άλλες.

Δέ ξέρω άν καμιά ύποψία είναι αúτη πού θρονιάστηκε στό μυαλό μου, πού χαϊδεύει με τά ψυχρά της χέρια τήν όψη μου.

—Τρέμεις; ρωτά ό Βύρων, και νιώθω στ' άλήθεια πως τρέμω.

Οί βρακάρηδες πηδοún στην άμμουδιά, σέρνουν τις βάρκες τους δξω. "Επειτα ή συντροφιά. "Ένας-ένας. Καθώς τούς ξέρουμε. Γνωστοί μας όλοι. Κ' 'ισαμε νά προφτάσουμε νά καταλάβουμε άπιθώνουν ένα κορμί στην άμμο, τό κυκλώνουν, σκύβουν πάνω του κι' άγωνίζονται. . .

Σιμώνουμε κι' αναγνωρίζουμε εκείνον.

Τά κορίτσια κλαίνε. Μιά τους έχει γονατίσει, με λυμένα μαλλιά, με χέρια μπλεγμένα κοντά του.

—Γιατί νά τό κάνετε αúτό, γιατί;

Κ' οί βρακάρηδες λένε πως για εκείνην φτάσανε πολύ άργά. Είχε πιά βυθιστεί, σάν πέτρα. Μά και γι' αúτον ήταν άργά. Πολύ άργά.

'Ο Βύρων παραμερίζει τούς άλλους διακριτικά. Γονατίζει κι' αúτος δίπλα στον πνιγμένο. Του άγγίζει, έλαφρά, τό μέτωπο. "Επειτα άκουμπά τήν παλάμη του στα μάτια. Τά σφαλά, γιατί τάχαν ξεχάσει στηλωμένα νά κοιτάζουν τή νύχτα, δίχως φλόγα, δίχως έκφραση. Σηκώνεται άπότομα και φεύγουμε, βιαστικά. Δέ στρέφουμε τό βλέμμα μας πίσω.

'Ανασαίνει γοργά, μ' άταχτο ρυθμό.

—Δέν είναι δυνατό, δέν είναι, παραμιλά. Με καταλαβαίνεις; Γιατί δέ λές τίποτα; Αúτη λοιπόν ήταν ή χαρά τους, ή εúτυχία τους; 'Ο σκοπός τους; Αúτός; Μά τί ζητοúμε λοιπόν έμεις; Ξήγησέ μου; Τί ζητοúμε;

—Αúτό πού εκείνοι σκοτώσανε, λέω κ' οί φλέβες στον κρόταφό μου σπάνε.

—Ποιός νά τόλεγε; Αυτοί οί τόσο χαρούμενοι, οί τόσο εúτυχησμένοι.

Χειρονομεί, δείχνοντας τά κύματα. Είμαστε σά δυό χαμένα παιδιά πού βαδίζουμε στα τυφλά. Νιώθω γύρω μου τήν ύγρασία. Πατάμε στα κύματα.

"Άξαφνα ό Βύρων με σταματά. Δείχνει μπροστά μας χάμου. . .

Μι' άχτίδα γκρεμίστηκε από τό φεγγάρι και σέρνεται μέσα στα κύματα. Τή σέρνει μιá τό πέλαγο και μιá ή στεργιά. "Ανατριχιάζω. 'Η σάρπα τής Ειρήνης. Τήν είδα πριν λίγο πού κυμάτιζε στό λαιμό της, σάν άχνός όπτασίας. Τώρα τό κύμα τήν ξερνά βρεμένη, στην άμμουδιά.

Κάνω νά σκύψω μά ό Βύρων μ' άναχαιτίζει:

—"Ασ' τήν!

Μένουμε και την κοιτάζουμε με σπαραγμό. «Πώς είναι δυνατό; Πώς είναι!»

Ἡ σάρπα σέρνεται ανάμεσα στὰ χαλίκια. Χάνει τὸ χρώμα της. Ὑστερα ἔρχεται ἕνα κύμα πιὸ πλατὺ, γιομάτο ἄρωμα, φύκι καὶ μουσική. Παλεύει μαζί της.

Τὴ διπλώνει καὶ τὴ ξεδιπλώνει. Κυλάει γύρω της, πάνω της χαλίκια χρωματιστὰ καὶ γυρνώντας στὴ θάλασσα τὴν παίρνει μαζί του.

Νιώθουμε τὸ χαμό της καὶ δὲν τὴς δίνουμε χέρι βοήθειας. Ἦταν πρὶν λίγο μιὰ σάρπα ποὺ κυμάτιζε στοὺς ὤμους ἐκείνης σὰν ἀχνὸς ὄπτασις.

Μιὰ σάρπα, ἀγέρηνη, χρυσαφιά.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΗΔΟΝΣΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΥ

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

(1870-1934)

Γνώρισα τὸ Φιλήντα μέσα σ' ἕνα τυπογραφεῖο ποὺ τυπωνόταν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁ «Νουμάς». Ἐκεῖ εἶχε ἔρθει ὁ Φιλήντας νὰ διορθώσει κάποιον ἀρθρο του. Συνήθος ἡ λατρεία μας γιὰ τοὺς πνευματικούς ἐργάτες ποὺ δὲν ἔχουμε ἄμεση γνωριμία, εἶναι ὑπερβολική. Τοὺς φανταζόμαστε ὠραίους, ἐπιβλητικούς καὶ σαγηνευτικούς. Ὅταν τοὺς γνωρίσουμε ἀπὸ κοντὰ, χάνεται ἕνα ποσοστὸ ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ λατρεία. Ἔτσι ἐκείνη τὴν ἡμέρα σὰν εἶχα μπροστά μου, ἕνα χοντρὸ ἠλιωμένο γέρο, δυσκίνητο καὶ φωναζῶ (γιατὶ ὁ μακαρίτης σὰ θυμῶνε, φώναζε πολὺ) ἔχασα ἀπὸ τὸ μυαλὸ τὴ φανταστικὴ του μορφή ποὺ εἶχα δημιουργήσει μέσα μου ἀπὸ τὸ διάβασμα τῶν βιβλίων του. Μπροστά μου εἶχα τὸν ἀληθινὸ Φιλήντα κ' ὄχι τὸ ἴνδαγμα. Ἀπὸ τότε γίναμε φίλοι κ' ἡ φιλία βῆσται μέχρι τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς του.

Πήγαίνα ταχτικά στὸ σπίτι του. Ζοῦσε, ἔξω ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Στὸ δωμάτιο ποὺ κοιμόταν εἶχε καὶ τὴ βιβλιοθήκη του. Παρόλο ποὺ ἡ ἀρρώστεια εἶχε ἀχρηστεύσει τὸ δεξὶ του χέρι προσπαθοῦσε νὰ ἐργάζεται γιὰ ν' ἀποτελειώσει τὸ μεγάλο του ἔργο: Τὴ Γραμματικὴ τῆς Δημοτικῆς Γλώσσας. Εἶχε μεγάλη πεποίθηση πὸς μόνο αὐτὸς εἶταν ἱκανὸς—ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὲς τῆς περασμένης γενιᾶς—γιὰ ἕνα τέτοιο ἔργο. Τὸ ἔλεγε πολὺ συχνά:

—Ὁ Παλαμᾶς μπορεῖ νὰ γράφει ἔξοχα ποιήματα, ὁ Πάλλης νὰ μεταφράζει Ὅμηρο, ὁ Ψυχᾶρης νὰ γράφει νόστιμα διηγήματα, τὴ Γραμματικὴ, ὅμως τῆς Δημοτικῆς Γλώσσας μόνο ἐγὼ εἶμαι ἄξιος νὰ τὴ γράψω.

Ἔπαιρνε φόρα. Ἐβριζε θεοὺς καὶ δαίμονες. Ὁ Χατζηδάκης εἶταν ὁ αἰώνιος ἐχθρὸς του. Στὸ μαξιλάρι του πάντα εἶχε τ' «Ἀζαδειμικὰ ἀναγνώσματα», γιατί κάθε λίγο καὶ λιγάκι ἤθελε νὰ τὰ ξεφαρνίξει. Ἀμα ἔβρισκε

κανένα ἐπιστημονικὸ λάθος τὸ σημείωνε. Ἐρευνοῦσε νὰ βρεῖ τὴ σωστὴ ἐρμηνεία. Τότε ἔγραφε ἕνα σύντομο ἀρθροῦν καὶ τὸ δημοσίευε στὰ λογοτεχνικὰ περιοδικὰ.

Ὅσοι γνώρισαν ἀπὸ κοντὰ τὸ Φιλήντα εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ παρατήρησαν τὴν καθολικὴν του μόρφωση. Ὁ Φιλήντας εἶταν μεγάλο μυαλό. Γιὰ ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας κρατοῦσε μιὰ θέση, σὰ νὰ εἶταν νέος 18 χρονῶ. Γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα δὲ δεχόταν κανένα συμβιβασμό. Εἶταν ἀπὸ τοὺς ἀδιάλλατους. Εἶταν προικισμένος μὲ μεγάλη ἀφηγηματικὴ δύναμη. Εἴθωνας τσουχερός. Γενικά ἡ συντροφιά του εἶταν κάτι τὸ ἀπολαυστικό.

Γενήθηκε στὴν Ἀρτάκη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ πατέρας του εἶταν ἕνας ἀπὸ τοὺς καλοὺς βυζαντινοὺς ψάλτες. Γιὰ τοῦτο φιλοδοξοῦσε κ' ὁ γιὸς του νὰ μάθει γράμματα καὶ νὰ γίνῃ «διδάσκαλος τοῦ Γένους». Ἡ ἐπιθυμία του, ὅμως αὐτὴ, δὲν πραγματοποιήθηκε γιατί ὁ γιὸς του διάλεξε ἄλλο δρόμο: Ἐγινε δάσκαλος τῆς ζωντανῆς γλώσσας κ' ἐχθρὸς ἐκείνης ποὺ λαχταροῦσε ἡ μυστικὸπαθὴ ψυχὴ τοῦ πατέρα του.

Ἀπὸ μαθητῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου ἔδειξε τὴν ἀντιπάθεια του γιὰ τὴν καθαρεύουσα. Ἡ ζωντανὴ γλώσσα τοῦ Λαοῦ στάθηκε ἡ λατρεία του. Ἡ ἐπαρὴ του μὲ τοὺς πατριῶτες του τοῦ ἔδειξε, καθαρὰ πιά, τὴν τεράστια διαφορὰ ποὺ ὑπῆρχε ανάμεσα στὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ καὶ τὴ λόγια.

Πηγαίνει στὸ Γυμνάσιο, μὰ μέσα του ἔχει φουντώσει ἡ ἀντιπάθεια γιὰ τὸ σχολαστικὸ πνεῦμα ποὺ κυριαρχοῦσε στὴν ἐκπαίδευση. Ἀποτελεσματῆς ἀντιπάθειας του αὐτῆς, εἶταν νὰ μὴν μπορέσει νὰ τελειώσει τὸ Γυμνάσιο. Τότε ὁ πατέρας του τὸν ἔστειλε στὸ Διδασκαλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης. Μὰ οὔτε καὶ τὸ διδασκαλεῖο τελείωσε. Καταφέρει τότε καὶ διορίζεται δάσκαλος σὲ μιὰ κοινότητα τῆς Θράκης. Κάθε χρόνο ἄλλαζε καὶ χωριό. Γιατὶ οἱ σχολικὲς ἐφορίες δὲ χώνευαν τὸ νεαρὸ δάσκαλο μὲ τὶς ἀνατρεπτικὲς γλωσσικὲς ἰδέες. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τοῦ στάθηκε πολὺ χροῖσιμη γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ ταλέντου του. Σὲ κάθε χωριὸ μελετοῦσε τὶς γλωσσικὲς διαφορᾶς, φθολογικὲς καὶ φωνητικὲς καὶ προσπαθοῦσε νὰ βροῖσαι τὶς αἰτίες.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχᾶρη (1888) καὶ γενικά ἡ κίνηση τοῦ Δημοτικισμοῦ, τράβηξε τὴν προσοχὴ τοῦ Φιλήντα. Καὶ τὶς γλωσσικὲς του πεποιθήσεις τὶς ἐκδηλώνει ἀνοιχτά, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς συνέπειες. Γιατὶ κείνα τὰ χρόνια τὸ νάσαι φίλος τῆς ζωντανῆς γλώσσας, εἶταν κάτι τρομερό. Σὲ θεωροῦσαν προδότῃ τοῦ Ἔθνους σου. Οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, νομίζοντας πὸς ὁ γλωσσικὸς ἀγὼνας, εἶταν σκεπασμένος ἐθνικιστικὸς ἀγὼνας, καταδίωκαν τοὺς δημοτικιστὲς. Ὁ Φιλήντας δὺο φορὲς εἶχε φυλακιστεῖ (1902-3—1904-5). Τοῦ εἶχε στείλει ὁ Ψυχᾶρης μερικὰ ἀντίτυπα ἀπὸ τὸ «Ταξίδι». Τὸ βιβλίον θεωρήθηκε ἐπιλήψιμο. Καθὼς μοῦ εἶχε διηγηθεῖ ὁ ἴδιος ὁ Φιλήντας, ὁ Ἀ. Πάλλης τοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἀγγλία 20 χρυσὲς λίρες γιὰ νὰ ἐξαγοράσει τὴ φυλάκισή του.

Βγαίνοντας από τη φυλακή, συνέχισε τον αγώνα του. Ζωηρός χαρκτηρας καθώς εΐταν, η φυλάκιση αντί να τον κλονίσει, αντίθετα σφυρηλάτησε μέσα του την αγάπη για τη γλώσσα του Λαού.

Καταπιάνεται και γράφει μιὰ μικρή γραμματική τῆς Δημοτικῆς γλώσσας. Τῆ στέλνει στο διαγωνισμό πού εἶχε προκηρύξει ὁ Ψυχάρης κ' ὁ αὐτόδιδαχτος Φιλῆντας παίρνει τὸ πρῶτο βραβεῖο. Ἀπὸ κεῖ και πέρα, μέχρι τὴν τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς του, θ' ἀσχοληθεῖ μετὴ γλωσσικῆ ἐπιστήμῃ. Ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ κερδίσει τὸ ψομί του, ἀναγκάζεται νὰ γίνῃ διορθωτῆς και χρονογράφος στὴν «Ἀκρόπολη». Μὰ ποτε δὲν ξεχνάει τὴ γλωσσολογία. Δημοσιεύει σ' ὅλα τὰ δημοτικὰ περιοδικὰ λογιῆς λογιῆς ἄρθρα πάνω στὴν ὀρθογραφία, στὴ σύνταξη και τὴν ἑτυμολογία τῆς Δημοτικῆς γλώσσας.

Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού στὴ γλωσσικῆ ἐπιστήμῃ κυριαρχεῖ πανίσχυρος ὁ Χατζηδάκης. Ὁ Φιλῆντας δὲ δειλιάζει μπροστὰ στὰ ἐπιστημονικὰ διπλώματα τοῦ ἀντιπάλου του. Τοῦ βρίσκει χοντρά ἐπιστημονικὰ λάθη και τὰ χτυπάει με ἀκλόνητα ἐπιχειρήματα. Οἱ τρεῖς τόμοι τῆς «Γλωσσολογίας και Γλωσσολογίας» εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἄρθρα πού ξεδιαλύνουν τὶς γλωσσικὲς πλάνες τοῦ Χατζηδάκη.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ γλωσσικῆ του ἐργασία, ἔγραψε ποιήματα και πεζά. Στὰ δεύτερα εἶχε ἐξαιρετικὴ ἐπιτυχία.

Στὰ 1928 ἔπαθε ἀπὸ ἡμιπληγία. Ἡ ἀρρώστεια χτύπησε στὸ πῦρ εὐαίσθητο σημεῖο: Τὸ δεξί του χέρι ἀχρηστεύθηκε. Ἀπὸ κεῖ και πέρα δὲν μποροῦσε νὰ γράφει. Τὸ εὐτύχημα εἶναι πὸς μόλις εἶχε τελειώσει τὴν ἐπεξεργασία τῆς Μεγάλῃς του Γραμματικῆς. Ἔργο δίτομο. Ἐκεῖ εἶναι χυμῆνη ὅλη ἡ δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ πρῶτου ἐπιστήμονα δημοτικιστῆ γλωσσολόγου. Τὸ ἔργο περιμένει τὸν ἐκδότη του. Πότε θὰ φανεῖ;

Τὸ σημεῖωμα τοῦτο, πρόχειρα γραμμένο γιὰ τὸν ἀλησμόνητο δάσκαλο, θὰ χαρῶ πολύ, ἂν δώσει τὴν ἀφορμὴ νὰ γίνῃ μιὰ ἔκδοσι τῆς Γραμματικῆς του. Εἶναι κρῖμα ἕνα ἔργο μετὸσο ἐπιστημονικὸ θησαυρὸ νὰ βρίσκεται ἀτύπωτο και νὰ κινδυνεύει νὰ χαθεῖ. Γιὰ τὸ σωστὸ γλωσσικὸ προσανατολισμὸ μας ἡ Γραμματικὴ τοῦ Φιλῆντα θὰ εἶναι ἕνας ἀληθινὸς φωτεινὸς ὀδηγός.

Ε. ΤΣΑΚΙΡΗΣ

40 ΧΡΟΝΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Ο ΒΟΥΤΥΡΑΣ ΓΡΑΦΟΝΤΑΣ ΤΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ

Ὄταν ἄρχισε ὁ Βουτυρᾶς νὰ γράφει—διηγήματα, μικρὰ και μεγάλα ὅπως σ' ὅλη τὴ ζωὴ του—δὲ θᾶχε βάλῃ στὸ νοῦ του νὰ κάμῃ ὅ,τι κ' οἱ ἄλλοι τῆς λογοτεχνίας πού ἔβλεπε τὰ ὀνόματά τους στὰ ὄσα ἔντυπα ἔτυχε νὰ τοῦ πέσουν στὰ χέρια.

Εἶπα: πὸν ἔβλεπε τὰ ὀνόματά τους γιὰτι πρέπει νὰ θεωρεῖται βέβαια πὸς ἕξο κείμενο δὲν εἶχε ὡς τότε διαβάσει κανένα. Ἀκριβῶς προχτὲς πού ὁ μεγάλος διηγηματογράφος ἦρθε σπιτί μου νὰ μοῦ κάμῃ μιὰ τιμητικὴ και συγκινητικὴ ἐπίσκεψη εὐχαριστιῶν, τὸν ρώτησα πάνω σ' αὐτὸ και μοῦ τὸ βεβαίωσε ἀνεπιφύλακτα μόνο πού μοῦ πρόσθεσε πὸς ὑστερώτερα, σὰν προχώρησε πολὺ στὴν παραγωγή του, διάβασε και ἄλλους ὁμοτέχνους νὰ δεῖ τί κάνουν και αὐτοὶ ἀπὸ φόβο μὴ ὁ ἴδιος καθυστερεῖ. . .

Αὐτὸ περίπου λέει και ἡ σχετικὴ γιὰ τὴν ἄγνοια τοῦ Βουτυρᾶ κοινολογία. Ἡ δικὴ μου γενικὴ ἐντύπωση εἶναι πὸς ὁ Βουτυρᾶς ὁποδῆποτε διάβασε κάποτε συστηματικὰ μεταφράσεις μεγάλων ἔργων τῆς παγκόσμιας και προπάντων τῆς ρουσιζικῆς λογοτεχνίας κ' ἐνδιαφέρθηκε ζωηρὰ γιὰ ἐκλαϊκευμένες μελέτες μεταφυσικῶν και ψυχχαναλυτικῶν ζητημάτων και γιὰ φανταστικὲς ἢ πραγματικὲς περιπέλοκες και περιέργες ἱστορίες περιπλανήσεων κ' ἐξωτικῶν παραδόσεων και τύπων.

Παιδεία ὅμως ἢ τοῦλάχιστο γενικὴ μόρφωση ἢ θετικὴ γνώση δὲ μπόρεσε ἢ δὲν ἐπεδίωξε ν' ἀποχτήσῃ ποτέ. Γι αὐτὸ ἔμεινε ἐξαρχῆς και πάντα τοῦ ἀπομονωμένος στὶς φυσικὲς του ἱκανότητες αἰσθησης και νόησης και δούλεψε, λυτρωμένος ἢ στερημένος ἀπ' ὀλέθριες ἢ χρήσιμες ἐπιδράσεις και βοήθειες, μόνο μ' αὐτὲς.

Οἱ ἱκανότητες τοῦτες ποιὲς νᾶταν τάχα; Μιὰ ἄγρυπνη κ' ἔντονη εὐαίσθησία, πού τὴν ὄξυνη διαρκῶς ἢ παρατήρηση ἐνὸς περιβάλλοντος δικοῦ του και γενικοῦ συμφορᾶς κ' ὀδύνης και μιὰ φαντασία, πού δὲ γνώρισε ὅρια και ὅταν διαλυόταν στὰ πῦρ φρεστὰ και μάταια δεδομένα.

Πρῶτο παιδί ὁ Βουτυρᾶς ἐνὸς σπιτικοῦ πού ἐνωρὶς ρήμαξε κ' ἔμεινε ἀκέφαλο ἐξαιτίας τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ πατέρα και προστάτη του, ὀργισμένος ἀπροειδοποίητα μέσα σὲ μιὰ κοινωνικὴ μάζα ἀδιαφοροποίητη ἀκόμη τότε, φτώχη και βασανισμένη, ἀνεκδήλωτη και ἀνοδήγητη, πῆρε πρόωρα και ἀνώριμα τὴν αἰσθησι ἂν ὄχι τὴν ἔννοια τοῦ πόνου, τῆς ἀνεπάρκειας και τῆς ἀστάθειας τῶν βιωτικῶν παρατηρήσεων, τῶν ζωϊκῶν συλλήψεων, τῶν αἰσθητικῶν σκοπῶν. Καὶ τέτοιος ἔμεινε και ὅταν ὑψώθηκε πάνω ἀπ' τὴ μάζα και ὅταν τοῦτη ἀνασυγκροτήθηκε στὰ ἀκμαιότερα στελέχη τῆς κ' ἔλαβε κάπως ἐναργῆ συνείδηση τῶν θέσεων και ἄρσεων τῆς ζωῆς τῆς, κοίταξε ἐπίμονα τὰ προβλήματά τῆς, σχηματοποιήθηκε κοινωνικὰ στὶς ζωντανὲς ἀνάγκες τῆς, πρόβαλε φανερὰ τοὺς πόθους τῆς και σκόπιμα τὶς ἐπιδιώξεις τῆς.

Κ' ἐδῶ εἶναι τὸ θαῦμα τοῦ Βουτυρᾶ. Ἐνας ἄλλος ὁποδῆποτε προικισμένος δὲ θὰ μποροῦσε νὰ πάει μακρὰ. Θᾶμῃνε στὴ μέση τοῦ δρόμου του, ἄπλερος και ἀπορημένος. Κ' ἡ μάζα πού τὸν καλοῦσε νὰ τὴν ἐκφράσει θὰ περνοῦσε ἀπὸ πάνω του σὰ νεροποντὴ και θὰ τὸν ἀφάνιζε ὡς λογοτέχνη ἔκ-

φραστή της. Αυτός όμως με τα φυσικά του μέσα και κανένα επίκτητο, με την ξμφυτη άντοχή του μπόρεσε να σταθεί στο μεταίχμιο του θετικού και του φανταστικού κι από κει να ιδεί αυτόβουλα κι αυτόδύναμα πέρ' απ' τους ανθρώπους τον άνθρωπο μ' όλες τις αιχμές του πρωτογονισμού του στραμμένες προς το πεπρωμένο του.

Κ' είδε τη μητέρα φύση στις αποκαλυπτικές εξάρσεις της. Κ' είδε τ' ανθρώπινα στη βαθύτερη, τη μοιραία ροή τους.

Απ' αυτό προέρχεται και κείνη η σάμπως άκουσία και στενόχωρη, μιá σταθερή και παρωθητική γέυση που μ'αs δίνει το διάβασμα του Βουτυρά. Και που μ'αs γεννά τον ήδονισμό μ'αs μεταρσίας άγωνίας κ' ύψωνόμαστε μαζί του μεταίωροι ανάμεσα στο θετικό και το φανταστικό, στον πόνο και την εγκαρτέρηση, στη συντριβή και την ατπαλάτη. Γι αυτό οι συγκινήσεις του και μαζί του κ' οι δικές μας έρχονται απ' το άπέραντο, πολύπτυχο και πολύβουο δράμα της ζωής σάμπως ανεπάντεχα και πριν άκόμη προφτάσουν να ένυποστατωθούν στα δοθόγραμμα σχήματα έναρξών παραστάσεων, έλλογων άποδόσεων διαλύονται στο κενό και μ'αs άφίνουν εκπληχτους σ'άν μπρός στο άκατόρθο και το άπραγματοποίητο.

Γι αυτό ή άισθητή και νοητή ζωή που μ'αs έδωσε ο Βουτυράς στις χίλιες σχεδόν μικρές και μεγάλες ιστορίες του και προπάντων στις μεγάλες θεμελιακές συνθέσεις του, είναι μιá άπέραντη φανερή ή κρύφια έχταση, που πάνω της τα όντα έμψυχα κι άψυχα κινούνται άμειλίχτως ανάμικτα σ'άν σκιές άνεμοσάλευτες, άλλεπάλληλα άχροα και βουβή κύματα έρχομών και παλινδρομήσεων. Μορφές στεγνές, φοβισμένες και περίλυπες, που δέ μένουν μήτε μιá στιγμή άκίνητες για να τις έρευνήσουμε. Και πρι προλάβουμε, στ' άναμα της περιέργειας μας, να τις γνωρίσουμε ύποχωρούν φευγαλέες σέ βάθος άπροσμέτρητο.

Γι' αυτό κ' οι συνθέσεις του δέ φαίνονται ν'άχουν μήτε άρχή, μήτε τέλος. Μοιάζουν σά γιγάντιες σχεδίες φασματικά οριγμένες σ' άπόμερες, μυστηριακές στέριες ή την ώρα που ξεκινούν, συλλήψεις ακαθόριστες, στους άνέμους των πιδ άπίθανων μετουσιωτικών προσδοκιών.

Ένιοτε διακρίνεις, στις μορφές ίδια του Βουτυρά, μιá προσπάθεια του δημιουργού τους να τις κάμει να χαμογελάσουν, να τους δώσει την έρασιόμτητα ενός θεομού έρωτικού παλμού. Και τότε όμως ξαφνικά τις χάνεις από μπρός σου και τις βλέπεις να λυγούν και ν' αποσύρονται πένθημα χαμπύλα σχήματα, τραγελαφικές σχεδόν, σάμπως απ' άξαφνη προσαγή του σκληρού κι άπελλισμένου πεπρωμένου τους.

Ρομαντισμός άνεστραμμένος χωρίς έσώτερη άναρροή και σχετικά συμμορφωμένη έκφραση με το πρώτο ξεκίνημα του στις άφετηρίες του ; Η μιá άνήμπορη στην πλαστοουργική της άγάπη, στον ευτυχισμένο

δραματισμό της ψυχή που βλέποντας σκοτεινή τη ζωή άρνείται τη συγκατάθεσή της, συμπύσσεται στα έγκατα της άποδοκιμάζει την ίδια της την έννοια προς τη ζωή, αυτοκαταδικάζεται άπαισιόδοξη και σβύνει ταπεινά άνεκδήλωτη ;

Η πνεύμα άνερωμάτιστο που τρέχει έξω τόπου και καιρού, σέ στάσεις άνεδαφικές, την ώρα που τα θετά της πραγματικότητας έχουν άπαιτήσεις άκατανόητες για τη συλληπτικότητα του κ' ή φαντασία με τις κεραίες της παράλυτες δέν έπαρκει στην πλαστική άναπαράσταση τους ;

Υποσυνείδητη άφή της ζωής χωρίς νοητική κατεργασία. Αυτό είναι από την άποψη προσλάματος. Κι από την άποψη του άισθητικού φαινομένου μιá δημιουργία ύποβολής αντιφατικών δεδομένων σέ ιδεοχάραχτες παραστάσεις πρωτόγονων συγκινήσεων από ένα κόσμο άντικειμενικά όστόσο προχωρημένο κ' άισθητοποιημένο.

Η άπλαστη δηλαδή ουσία της τέχνης με τη θετική έπιτυχία πώς έδειξε τη ζωή στ' άπλούστερα δεδομένα της, που αν μ'αs φαίνονται άπίθανα είναι γιατί ο Βουτυράς τα πήρε με δξύτατη άτομική άίσθηση και τα δούλεψε με μιá φαντασία δέους μπροστά στη ζοφερή χροιά των όντων. . .

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

Ο ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΜΑΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Γνωρίζουμε στους άναγνώστες μας και σ' όσους έχουν πάρει μέρος στο διαγωνισμό μας πώς από τις είκοσι τέσσαρες συλλογές που λάβαμε οι πέντε άποκλειστήκανε από το διαγωνισμό για τους πάρα κάτω λόγους.

- 1) **Γ. Πάνου.** «Άνησυχία» γιατί έστειλε άνοιχτό το φάκελλο κι έτσι το όνομα του μ'αs έγινε άμέσως γνωστό κι' άκόμη γιατί ο φίλος του που μ'αs τ'όφερε προσπάθησε να μ'αs πήσει για την καλή ποιότητα της συλλογής.
- 2) **Νησιώτισα.** «Τραγούδια της θάλασσας» γιατί στέλνοντας τη συλλογή της έστειλε και ιδιαίτερη έπιστολή στη διεύθυνση ζητώντας να βραβευθεί και ύστερα θά πλήρωνε για να έκδόσει τη συλλογή της.
- 3) **Γ. Ε. Δ.** «Νυχτερινές διηγήσεις» Γιατί τ'όφερε ο ίδιος φέρνοντας μαζί του και συστατική έπιστολή από γνωστό πρόσωπο.
- 4) **Φληριώτη.** «Μακρινά ταξείδια» Γιατί έσώκλειστα έστειλε χρήματα δ'ήθεν για να συμβάλει στο σκοπό μας.
- 5) **Γιάννη Π. . .** «Διηγήματα» Για την ίδια περίπτωση που άπορρίφθηκε και του πρώτου.

Παρακαλούμε όσοι νομίζουν από κείνους που ή συλλογή τους, δέ γίνηκε δεχτή πώς άδικηθήκανε να μ'αs γνωρίσουνε μέσα στο Μάρτη τις δικές τους άπόψεις : Στο έρχόμενο φύλλο θά άναγγείλουμε τις συλλογές και τα όνόματα εκείνων που πήρανε μέρος στο διαγωνισμό κι' αυτό για να δώσουμε καιρό στους πάρα πάνω φίλους μας να δικαιολογηθούν αν το θελήσουν.

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ἐπὶ μῆνα θέ μῆνα

ΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΑΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΖΟΔΡΟΜΙΟ

Πόσοι ἀπὸ τοὺς πελάτες τῶν βιβλίων πᾶνε καὶ τὰ παίρνουν ἀπευθείας ἀπὸ τὴν πηγὴ τους; Προκειμένου γιὰ τὰ ἑλληνικὰ ἔντυπα ἢ πελατεία τῶν βιβλιοπωλείων εἶναι ἀσήμαντη—μερικές ἑκατοντάδες τὸ πολὺ—μπροστὰ στὸ πλῆθος ἐκείνων πού προτιμοῦν νὰ τ' ἀγοράζουν μεταχειρισμένα. Ἔτσι τὰ καρτσάκια καὶ τὰ παλιατζίδικα συναγωνίζονται ἄφοβα ἐπιβλητικὸς ὄργανισμοὺς μὲ μύστρες, φωτογραφίες καὶ διαφημίσεις πού πιάνουν τὴν ὁδὸ σταδίου ἀπὸ τὴ μὴν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Λίγα εἶναι τὰ βιβλιοπωρικὰ ἐκεῖνα καταστήματα πού ἔχουν ἐξασφαλισμένο ἀναγνωστικὸ κοινό. Τὰ περισσότερα δουλεύουν ἕνα δυὸ μῆνες μὲ τὰ διδαχτικὰ καὶ τὸν ὑπόλοιπο καιρὸ ἀφήνουν τὸ προσωπικὸ τους νὰ ξεκουραστεῖ κοιτάζοντας τὴν κίνηση τοῦ δρόμου. Ὑπάρχουν ἀκόμα ἐλάχιστα πού κινοῦνται μ' ἕνα ἄλλο εἶδος βιβλίου, τὸ ἐπιστημονικὸ, ἀπαραίτητο κι αὐτὸ σὲ ὀρισμένους ἀνθρώπους. Ἀλλὰ οἱ λογοτεχνικὲς ἐκδόσεις πόσους κατορθώνουν νὰ προσελκύουν ἴσα μὲ τὸν πρῶτο πωλητὴ, τὸν ὑπάλληλο πού προσφέρειν στὸ ἀκέραιο τῆς τιμῆς; Ἄς μὴν ἀπαντοῦμε καλύτερα σ' ἐρωτήσεις πού δὲ μᾶς προκαλοῦν εὐχαρίστηση. Μὲ τὸ νὰ μιλοῦμε καὶ νὰ ξαναμιλοῦμε γιὰ τὴ σημερινή μας δυστυχία, χάνουμε καὶ τὶς ἐλπίδες μας ἀπέναντι τοῦ μέλλοντος. Κανένας ὡστόσο δὲν ἀρνεῖται τὴν τὸ λογοτεχνικὸ μας βιβλίον ἀντιμετωπίζει μὴν ἐπίφοβη ἀδιαφορία ἀπὸ τὸ μέρος τῶν ὑποψήφιων ἀναγνωστῶν του, κι αὐτὸ παρατηρεῖται ἀπὸ τὴν πρώτη του ἐμφάνιση ἀκόμα. Τὰ ἔργα τῶν λογοτεχνῶν μας, πού μὲ τὴν περίσκεψη ἀγοράζονται σήμερα, ποτὲ δὲν ἐγνώρισαν περίοδο ἀκμῆς ἀπὸ ἀποψη ἀγοραστική. Τὸ φαινόμενο λοιπὸν δὲν εἶναι νέο, μὰ δὲν παύει γι' αὐτὸ καὶ νὰ μᾶς ἀνησυχεῖ.

Δὲν ὑπάρχουν τότε ἀνάμεσά μας βιβλιόφιλοι; θὰ ρωτήσῃ κανεὶς. Μεγάλο ἄδικο θὰ εἶχε ὅποιος βεβαίῳ τὴν ἀρνηση. Δὲν εἶναι καθόλου σωστὸ πὼς οἱ ὁμοεθνεῖς μας δὲν ἀγαποῦνε τὸ βιβλίον. Ἡ πείρα τῶν συγγραφέων πού τοὺς ζητοῦν κι οἱ μακρινότεροι γνώριμοὶ τους ἀπὸ ἕνα ἀντίτυπο μὲ ἀφιέρωση, καθὼς καὶ τῶν ἄλλων πού διαθέτοντας μὴ φτωχὴ βιβλιοθήκη ἔχουν τὴν ἀφέλεια νὰ δανείζον, μαρτυρεῖ τὸ ἐναντίον. Ὁ γείτονας πού ἀρώστησε, οἱ δεσποινίδες πού παραθερίζουν, νεαροὶ πού πάσχουν ἀπὸ φιλομάθεια, ὅλοι αὐτοὶ κυνηγοῦν τὸ βιβλίον μὲ ζηλευτὴ ἐπιμονή. Πρέπει ὅμως νὰ προσθέσουμε ἀμέσως πὼς ὅλοι αὐτοὶ ἔχουν τὴν περιεργὴν ἰδιότητα νὰ μὴ κάνουν τὴν παραμικρὴ θυσία γιὰ τὰ πεζὰ ἢ τὰ ποιήματα πού τόσο τοὺς ἀρέσει νὰ τὰ βρίσκουν ἀπλήρωτα. Δὲν ἀγοράζουν: ἀπὸ κοινού καὶ κατὰ σύστημα. Τὸ θέλουν ἔτσι τὸ βιβλίον, ἄσχετο ἂν γιὰ νὰ τὸ διαβάσουν ἢ μονάχα νὰ τὸ ἐπιδείξουν. Δὲν εἶναι αὐτοὶ κοῦτοὶ νὰ πετοῦνε λεφτὰ στὸν ἀέρα. Θὰ πᾶνε νὰ βροῦν τὸν ἴδιον τὸ συγγραφέα, πού τὸν γνωρίζουνε κιόλας. Μὰ κι ἀγνωστὸς τους νὰ εἶναι, θὰ βάλουν ἐνδιάμεσα νὰ τὸν προσεγγίσουν. Ὅλοι οἱ κόποι δικαιολογοῦνται προκειμένου νὰ λάβεις σὴν κατοχὴ σου κατὰ πληρωμὴ. Ἔτσι οἱ σπάνιες παραγγελίες πού λαβαίνουν τὰ βιβλιοπωλεῖα προέρχονται τὸ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἐπαρχία, ἀπ' τὴν καθυστερημένη αὐτῆς ἐπαρχία, ὅπου γίνεται τὸ θάμα καὶ βρίσκεται κάποτε κανένας εὐπιστός. Φιλόδοξοι γυμνασιόπαιδες πού παρακολουθοῦν μὲ

θηροσκευτικὴ προσήλωση τὴν ἀλληλογραφία τῶν λαϊκῶν περιοδικῶν, μόλις τοὺς ὑποδειχτεῖ πὼς πρέπει νὰ μελετήσουν τὸ δεῖναι καὶ τὸν τάδε, ἀποφασίζουν θυσιάζοντας τὶς οἰκονομίες των νὰ προμηθευτοῦν ὅτι ἔμμενε ἀζήτητο χροῖνα σὴν πρωτεύουσα. Μὰ δὲ θ' ἀργήσουνε κι αὐτοί, τοῦ χρόνου πού θὰ γίνουν φοιτητές, μὲ τὸ πρῶτο τυπογραφικὸ πού θὰ τυπώσουν, νὰ μνηθοῦν ἀμέσως στὰ ἦθη τῶν μεγαλυτέρων τους, στὰ τερτίπια πού μὲ τὴ σειρά μας μάθαμε ὅλοι. Ἔνας συγγραφέας, ἔστω καὶ ἀρχάριος, δὲν ἔχει καμιά ὑποχρέωση ν' ἀγοράζει: θὰ τοῦ ἔρχεται μὲ τὸ ταχυδρομεῖο ὅλη ἡ φιλολογικὴ παραγωγή.

Μὰ καλὰ, ἐξὸν ἀπ' αὐτοὺς πού ἔχουν τὴν ἐλεεινὴ συνήθεια νὰ διαβά- ζουν δωρεὰν κι ἀπὸ τοὺς ἄλλους πού καταφεύγουν στὰ βιβλία μονάχα ὡσπου νὰ τιτλοφορηθοῦν κι οἱ ἴδιοι συγγραφεῖς, δὲν ὑπάρχουν σὴν Ἑλλάδα χρι- στιανοὶ πού νὰ πιστεύουν σὴν ἀξία τοῦ ἐντύπου, πού νὰ τὸ χρειάζονται γιὰ τὴ μόρφωσή τους, πού νὰ τὸ ἀγαποῦν ὅσο, ἄς ποῦμε, καὶ τὴ μύρα; Χιλιά- δες γιατροὶ, δικηγόροι, γεωπόνοι, δασκάλοι, ναυτικοὶ βγαίνουν κάθε χρόνο ἀπὸ τὶς σχολές μας. Τόσοι ἐπιστήμονες, τόσοι ὑπάλληλοι, τόσοι ἀποκαταστημένοι ἄνθρωποι εἶναι πιστεῦτο πὼς δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νὰ προμηθευτοῦν ἕνα βιβλίον τὸ μῆνα; Οἱ μικροὶ μισθοί, οἱ οἰκογενειακὲς ὑποχρεώσεις καὶ ἄλ- λες παρόμοιες προφάσεις δὲν ἀποτελοῦν ὡστόσο λόγοι σοβαροὶ γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ ξεδέσουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι σοβαρὰ ποσὰ μὲ μὴ ταβέρνα ἢ στὸ ἵπποδρόμιο. Ἄλλη ἀβάσιμη δικαιολογία εἶναι τὸ μέτρο περιεχόμενον τῶν βι- βλίων. Φαίνεται πὼς οἱ κύριοι αὐτοὶ παρακολουθοῦν κατὰ πόδας ὅλες τὶς βαλ- κανικὲς λογοτεχνίες γιὰ νὰ βρίσκουν πὼς ἡ δική μας ὑστερεῖ καὶ δὲ στέκει στὸ ὕψος τῶν ἀπαιτησῶν τους. Αὐτοὶ γράφουνε σὴν μαλλιάρη, κατάργησαν τοὺς τόνους, θ' ἀκούσῃ παραπέρα. Ὅποιος δὲν ἔχει διάθεση νὰ υποστηρίξει κατὰ προσταθεῖ μὲ κάθε τρόπο ν' ἀποδείξει πὼς δὲν ἀξίζει τὸν κόπο. Ἔτσι, ἂν οἱ κύριοι τῆς ἀριστοκρατίας πού διαβάσουν προτιμοῦν (ἀπὸ δύσκολο γούστο ἢ ἀπὸ κακὴ παρακίνηση) τὰ εὐρωπαϊκὰ βιβλία, ἢ μεσοία μας τάξη ἀρκεῖται στὰ χρονογραφήματα τῶν ἐφημερίδων ἢ τὸ πολὺ σὲ ἀνθολογίες χρονογρά- φων πάλι, ὅποτε συμβεῖ νὰ τυπωθεῖ κανένας τέτιος τόμος.

Ὁ λαός, αὐτὸς κάνει τὰ ψώνια του στὸ πεζοδρόμιο. Ἐκεῖ, μπροστὰ στὸ καρτσάκι ἢ σταματώντας τὸν πλανόδιον πωλητὴ, ὁ διαβάτης πού διαθέτει πέντε δέκα δραχμὲς παζαρεύει μὴ στιγμὴ καὶ παίρνει ὅτι τοῦ τράβηξε τὴν προ- σοχή. Εἶναι μὴ πελατεία σταθερὴ πού ξέρει τὶς περισσότερες φορὲς νὰ δια- λέγει. Ἄν τὰ φτωχόπαιδα ἐτοῦτα, πού τώρα μ' ἕνα γάληρο τσεπώνουν ἕνα Ντοστογιέφσκι, μποροῦσαν νὰ ἔχουν μεγαλύτερον περιθώριον ἀγορᾶς, ποιὸς μᾶς ἀποκλείει πὼς θὰ ἔλυσαν τὸ ἐκδοτικὸ πρόβλημα τοῦ τόπου μας; Γι' αὐτὸ ἄς μὴν προσπερνᾶμε περιφρονητικὰ τοὺς ταπεινοὺς αὐτοὺς παράγοντες πού ψάχνουν σκυφτοὶ μὲς στὸ βιβλιοπωρὸ. Ἄν οἱ σοβαροὶ πτυχιούχοι τοῦ πανεπι- στημίου περιμένουν νὰ πεθάνει ἕνας λογοτέχνης γιὰ νὰ μάθουν τ' ὄνομά του, ὑπάρχουν, ἄς ἐλπίσουμε, ἄπειροι φίλοι τῶν βιβλίων πού μόνο οἰκονομικὲς δυ- σχέρειες τοὺς ἐμποδίζουν νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἀγάπη τους. Σήμερα, χωρὶς κα- μιὰ προπαγάνδα τοῦ ἐντύπου, χωρὶς καμιά προδιάρθρωση ἀπὸ τὸ σκολεῖο, μὲ τὴ σύγχυση πού καλλιεργῶν οἱ ὀπισθοδρομικοὶ καὶ οἱ ἡμιμαθεῖς, βρίσκονται ὡστόσο μονάδες ἐξαιρετικὲς πού κόβουν ἀπὸ τὸ ψωμί τους γιὰ νὰ ἐπικοινωνή- σουν μὲ τὸ Πνεῦμα. Τὸ κεντρικὸ βιβλιοπωλεῖο μυρίζει πολλὴ ἐπισημότητα γιὰ νὰ φτάσουν ὡς ἐκεῖ. Περιμένουν λοιπὸν νὰ ξεπεσεῖ τὸ βιβλίον, μὲ σπᾶ- σει τὴν ἀπόσταση, νὰ γίνῃ λαϊκόν. Καὶ τότε πᾶνε κοντὰ του μὲ οἰκειότητα, μ' ἐμπιστοσύνη, μ' ἀνοιχτοκαρδιά. Τὸ πιάνουν, τὸ ξεφυλλίζουν, ἐρωτοτροποῦν

ελεύθερα μαζί του. "Αν τὸ πάρουν, ἔγινε μιὰ καλὴ ἀρχή. Τὸ ἕνα βιβλίον θὰ φέρε τὸ ἄλλο, ὁ συγγραφέας ἐκεῖνος θὰ συστήσει ἄλλον συγγραφέα. Καὶ ἡ συγκίνηση ποὺ πέφτοντας στὸ χαρτί προοριζότανε γιὰ τὸ μεγάλο πλῆθος, θὰ βρεῖ τὸ δρόμο τῆς ἔτσι. Ὁ τεχνίτης δὲ θὰ δουλεύει πιά μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ τοὺς ἀρροσχόλους. Γνωρίζεται μὲ τὸ λαό, μπαίνει στὴν ψυχὴ τῶν πολλῶν, χαίρεται τὴ δόξα τῆν ἀληθινή.

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

Ἑμμ. Θ. Γρηγορίου :

Ο ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

(Βιογραφία)

Ἔνα ἀπὸ τὰ πιὸ χρήσιμα βιβλία ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει κανεὶς στοὺς Ἑλληνας ἀναγνώστες, μᾶς προσφέρει ὁ κ. Ἑμμ. Γρηγορίου: ἡ βιογραφία τοῦ Κανάρη.

Ἀνάμεσα στοὺς ἥρωες τοῦ Εἰκοσιένα ὁ ἔνδοξος Ψαριανὸς πυρπολητὴς βρίσκεται στὴν πρώτη πρώτη σειρά καὶ ἴσως, γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὸ ἦθος, στὴν ἐντελῶς πρώτη. Ὁ κ. Γρηγορίου τονίζει ἢ μᾶλλον ἀναπτύσσει παράλληλα καὶ τὶς δυὸ αὐτὲς ἔψεις τοῦ Κανάρη, τόσο σφιχτὰ πλεγμένες στὸ μεγάλο αὐτὸν ἀγωνιστὴ, ἀξεχώριστες, σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ: τὴν παλληκαριά καὶ τὴν τιμότητα. Μᾶς δείχνει πόσο καὶ στὴν πολεμικὴ καὶ στὴν πολιτικὴ περίοδο τῆς ζωῆς του—ποῦ ἦταν κ' ἐκείνη πολεμικὴ κάποτε μὲ τουφέκια καὶ σκοτωμούς—ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔμεινε ἕνας, ὑποταγμένος ὅλος στὴν πιὸ δυνατὴ φωνὴ ποῦ ἄκουγε μέσα του, στὴ φωνὴ τοῦ χρέους. Πόσο ἤξερε νὰ ξεχνᾷ τὸ ἄτομό του καὶ νὰ ρίχνεται πρόθυμα καὶ χαρούμενα καὶ χωρὶς νὰ τὸν βιάζε κανένας, παρὰ μόνο μιὰ μουσικὴ ὄρμη τῆς ψυχῆς του, στὸν πιὸ μεγάλο κίνδυνο, ἐκεῖνον ὅπου σίγουρος ἐνεδρεῖ ὁ θάνατος.

Μὲ γοργές καὶ ζωηρές πινελιές ὁ κ. Γρηγορίου μᾶς ζωγραφίζει τὰ Ψαρά, τὸ ξερόνησο ὅπου γεννήθηκε ὁ Κανάρης, μᾶς μιλεῖ γιὰ τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν Ψαριανῶν, τῶν βουνησίων αὐτῶν Θεσσαλῶν καὶ Ἠπειρωτῶν, ποῦ κατέβηκαν στὴ Μεσόγειο καὶ ἔγιναν οἱ καλλίτεροί καὶ πιὸ ἀτρόμητοι ναῦτες τῆς γιὰ τὴ διοίκησή τους ἀπὸ τέσσερις δημογέροντες, γιὰ τὴν ἰδιαίτερη ναυπηγικὴ τέχνη τους, γιὰ τὴ θαλασσινή τους πείρα καὶ ἐπιδειξίότητα, γιὰ τὰ ταξίδια τους ὡς τὴν Ἰσπανία καὶ τὸ Ἀλγέρι καὶ τοὺς πολέμους των μὲ τοὺς πειρατές, γιὰ τὰ καράβια τους, τὰ γλήγορα κ' ἐλαφρά, ποῦ ἀπετέλεσαν τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ ἐθνικοῦ ναυτικοῦ μας, γιὰ τὰ ἔνδοξα πυρπολικά, ποῦ ἦσαν πεομένα, ἀπὸ 50 χρόνια, ὅταν ξέσπασε ἡ Ἐπανάσταση, σὲ ἀχρηστία, καὶ ποῦ οἱ Ψαριανοὶ τὰ ξαναχρησιμοποίησαν πρῶτοι. Ἡ ναυτικὴ τους δύναμη ἦταν μεγάλη, ἢ ἀμέσως μεγαλύτερη μετὰ τῆς Ὑδρας.

Ἀκόμα μεγαλύτερος ὅμως ἦταν ὁ ἡρωϊσμός των Ψαριανῶν. Ὅταν ὁ Κανάρης ἀποφασίζει νὰ πλεύσει στὴ Χίο γιὰ νὰ κάψει τὴν τουρκικὴ ἀρμάδα, δέκα Ψαριανοὶ παρουσιάζονται εὐθὺς στὴ Δημογεροντία καὶ ζητοῦν τὴν ἄδεια νὰ πάνε καὶ αὐτοὶ μαζί του. Καὶ ἀργότερα, μετὰ τὰ τρώπαια τῆς Χίου καὶ τῆς Τενέδου, ὅταν οἱ Τούρκοι ἔξαλλοι ἀπὸ τὸ κακό τους, πλέουν στὰ Ψαρά

ἀποφασισμένοι νὰ καταστρέψουν τὴν νησί καὶ κατοίκους, οἱ Ψαριανοὶ, ὀρκίζοντες τοὺς διακοσίους ἀλβανούς, ποῦ φυλάγουν τὰ γυναικόπαιδά τους, νὰ τὰ σφάζουν ὅλα, ἂν τύχαινε καὶ ὑποχωροῦσαν στὴν προσβολὴ τῶν Τούρκων.

Μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς νησιώτες, τοὺς ψημένους στὸν κίνδυνο καὶ ποῦ τίποτε δὲ βάζουν ψηλότερα ἀπὸ τὴν παλληκαριά, γεννιέται καὶ μεγαλώνει ὁ Κανάρης. Ἀλλὰ καὶ ἡ φύση τὸν εἶχε πλουσιοπάροχα προικίσει. Εἶναι περὶ ῥήφανος—τὸ σοὶ μου ἀρχίζει ἀπὸ μένα! λέει κάποτε—φιλόδοξος, ἀποφασιστικός, σκληρὸς ὅταν πάρει μιὰ ἀπόφαση, δὲν τοῦ ἀρέσουν τὰ λόγια, τὴν ἀξία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀντρός, τὴ γυρεύει στὴν πράξη, στὸν ἠρωϊσμό, δὲν ξέρει τί θὰ πεῖ φόβος. Τὸ παράστημά του, ἡ ὄψη του κάνουν ἐντύπωση σὲ ὄσους τὸν πλησιάζουν. Τὰ μάτια του, γαλάζια, σχεδὸν στρογγυλά ἔχουν κάτι τὸ ἀγριο καὶ τὸ ἐξαλλο, δὲ μερεῦουν. Ἰσα ἴσα μάλιστα, οὔτε μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, μὲ τὰ γερατεία, κοιτάζει κατὰῖσα, αὐστηρά, ὀργίλα. Ἀλήθεια, καθὼς ἔγραφε ἕνας γερμανὸς περιηγητὴς ποῦ τὸν γνώρισε νέο, ἡ ὄψη τοῦ Κανάρη ἔχει κάτι ἀπὸ τὴν ὄψη τοῦ λιονταριοῦ.

Καταλαβαίνει κανεὶς τέτοιου εἴδους ἄνθρωπος τί ἔδαφος δράσεως θαῦρισκε στὸν Ἀγῶνα καὶ μὲ τί πάθος θὰ πῆγαινε πρὸς τὸ ἀνδραγάθημα. Τὰ ἀνδραγαθήματά του—Χίος, Τένεδος, Σάμος, ἡ ἐπιχείρηση τῆς Αἰγύπτου—εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ καταπληκτικὰ τοῦ Ἀγῶνα. Τὸν πολεμοῦν τὰ στοιχεῖα, τὸν πολεμοῦν οἱ διχόνοιες τῶν νησιωτῶν, οἱ ἴδιοι οἱ σύντροφοί του (δὲν ἀγνωῶ ὅμως, γράφει σὲ μιὰ ἐκθεσὴ του μετὰ τὴν ἐπιχείρηση τῆς Ἀλεξάντρειας, τὴν ἀληθῆ αἰτίαν, δι' ἣν δὲν εἰσακούσθη), καὶ ὅμως νικά! Καὶ τί σεμνά, σχεδὸν ντροπαλά, καὶ μὲ πόσο πραγματικὴ θρησκευτικὴ θερμὴ ποῦ εὐχαριστεῖ τὸ Θεὸ γιὰ τὶς νίκες του!

Τὸ γενναῖο καὶ τίμο βάθος του, τὸ ἀληθινὰ ἐξαιρετικὸ καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ παραβάλλεις μὲ τὸ βάθος ἄλλων ἀντρῶν τοῦ Ἀγῶνα, τὸδειξε ὁ Κανάρης καὶ στὸν πολιτικὸ βίον του. Ἦταν ὄχι, βέβαια, σὰν τὸν πολεμικὸ, σπουδαῖος ὅμως καὶ αὐτὸς, σημαντικὸς, τρικυμιωμένος. Μὲ τὴν πείρα του, μὲ τὸ χαρακτῆρα του, τὸν ἴσιο καὶ ἀλύγιστο σὰν τὰ στούρνάρια τοῦ νησιοῦ του, μὲ τὴ φρόνηση, τὴ μετριότητά του, μὲ ὅλα τὰ ἐξοχα ἐθνικά του χαρίσματα, ἐπιβάλλεται σὲ ἡγεμόνες καὶ πολιτικούς. Ἡ προκοπὴ τῆς πατρίδας του, νὰ ἦ πρώτη καὶ μόνη πολιτικὴ σκέψη του, ἡ ἴδια ποῦ τὸν κυβερνοῦσε καὶ ὅταν πολεμοῦσε στὴ θάλασσα τὸν ὀχτρὸ. Πρωθυπουργὸς στὰ 1844 καὶ στὰ 1848, συμμετέχει στὴν προσωρινὴ Κυβέρνηση τοῦ 1862 (μετὰ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὀθωνος) καὶ ἦταν καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ἀντιπροσωπείας ποῦ πῆγε νὰ προσφέρει, τὸ Μάρτη τοῦ 1863, τὸ στέμμα τῆς Ἑλλάδος στὸν Γεώργιο τὸν Α'. Καὶ στὸ διάστημα αὐτὸ μὲ πολλὰς πικρίες τὸν εἶχε ποτίσει ἡ πολιτικὴ. Μὰ τὴ μεγαλύτερη τὴ γεύτηκε στὸ φρικτὸ ἀδελφοπόλεμο τοῦ 1863, τότε ποῦ σκοτώθηκε ἀπὸ τοὺς «πεδινούς», τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Βούλγαρη, ὁ τριτότοκος γιὸς του, ὁ ὑπολοχαγὸς Ἀριστείδης Κανάρης, καὶ ποῦ λίγο ἔλειψε νὰ σκοτωθεῖ καὶ ἡ χήρα νόφη τοῦ πυρπολητῆ, ἀπὸ μιὰ σφαῖρα ποῦ τῆς ἔρριξαν οἱ πεδινοὶ πάλι, κατὰ τὴν κηδεῖα τοῦ ἀντρός τῆς. Βαρὺ ἦταν τὸ χτύπημα αὐτὸ γιὰ τὸ γέρο Κανάρη, καὶ ἂν ἔζησε 14 χρόνια ἀκόμα (πέθανε τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1877, στὸν ρωσοτουρκικὸ πόλεμο ὅπου καὶ ἐχρημάτησε καὶ τελευταία φορὰ πρωθυπουργὸς, πρόεδρος τῆς «Ὀικουμενικῆς» Κυβερνήσεως), καὶ ἂν δοκίμασε ἔπειτα καὶ ἄλλες πικρίες, τίποτε, ὅμως, δὲ μπόρεσε ν' ἀλλαφρώσει τὸ βαρὺ ἐκεῖνο χτύπημα.

Στὸ σημεῖωμα αὐτὸ ἄγγιξα μερικὰ σημεῖα, τὰ κυριώτερα, τῆς βιογρα-

φίας του κ. Γρηγορίου. Μά δλη ή βιογραφία έχει ένδιαφέρον. Είναι γραμμένη θερμά, ζωηρά, με αγάπη για τὸ μεγάλο ἀγωνιστὴ, με γνώση καὶ τέχνη. Στὴ βιβλιογραφία ποὺ παραθέτει ὁ βιογράφος τοῦ Κανάρη, βλέπουμε ὅτι δὲν ἀγνοήθηκε καμιά ἀπὸ τὶς σπουδαῖες πηγές, τὶς ἀπαραίτητες γιὰ ἕνα τέτοιο ἱστορικό ἔργο. Μά καὶ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, με τὶς συχνές παραπομπές καὶ τ' ἀποσπάσματα ἀπὸ ἱστορικά καὶ ἄλλα συγγράμματα, με τὴν εὐχέρεια με τὴν ὁποία χρησιμοποιεῖ τὸ ὕλικό του ὁ κ. Γρηγορίου, δείχνει ὅτι ἔκαμε δουλειὰ μεθοδική καὶ εὐσυνείδητη. Ἄλλὰ καὶ ὄχι στενά ἱστοριοδιφική. Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Γρηγορίου μπορεῖ νὰ διαβαστεῖ ἀπὸ ὁποιοδήποτε μορφωμένο Ἕλληνα ἀναγνώστη μ' εὐχαρίστηση καὶ ένδιαφέρον. Ἡ διήγηση κυλᾶ γλήγορη, ζωηρή, δὲν ὑπάρχουν δυσαναλογίες στὴ σύνθεση, κάθε γεγονός πιάνει τὸν τόπο ποῦ τὸ ταιριάζει, τὰ καθαρὰ βιογραφικά στοιχεῖα πλέκονται μαστορικά με τὰ καθαρὰ ἱστορικά, δὲν τραβοῦν σὲ μᾶκρος πουθενὰ καὶ εἶναι πάντα οὐσιαστικά. Μόνο ἕνα ἐλάττωμα θὰ εἶχα νὰ προσάψω στὸν κ. Γρηγορίου: τὴ γλῶσσα του. Εἶναι μικτή, δημοτικὴ μαζί καὶ καθαρεύουσα, καθαρεύουσα ἀπλή, βέβαια, ἀλλὰ πάντως καθαρεύουσα.

Μὲ λίγο περισσότερη προσπάθεια μπορούσε νὰ δώσει καὶ γλωσσικὴ ἐνότητα μεγαλύτερη στὸ βιβλίο του, ποῦ τώρα ἡ ἔλλειψή της τὸ ζημιώνει. Πάντως, καὶ με τὸ μικρὸ αὐτὸ μειονέκτημα, «Ὁ Πυρπολᾶτης Κανάρης» τοῦ κ. Γρηγορίου εἶναι ἕνα βιβλίο ἀξιόλογο τεχνικά καὶ εὐσυνείδητα γραμμένο, πολὺ εὐχάριστο στὸ διάβασμα καὶ ἀκόμα περισσότερο, ὠφέλιμο γιὰ κάθε Ἕλληνα, ποῦ θέλει καὶ ποῦ πρέπει νὰ ξέρει ποιοὶ ἦσαν οἱ πρωτεργάτες ποῦ ἐλευθέρωσαν τὸ μικρὸ—καὶ τόσο ὠραῖο—αὐτὸ κομμάτι τῆς γῆς ποῦ κατοικοῦμε.

ΚΛΕΩΝ ΠΑΡΑΣΧΟΣ

Τὸ θέατρο

Βασιλικὸν θέατρον: Χάουπμαν: «Δωροθέα Ἄγγερμαν»—
Θέατρον Κοτοπούλη: Γκαλγοῦρδου: «Ἀγῶνας γιὰ τὸ
τομάρη»—Θέατρον Ἀλίκης Μουσατέσκου: «Τιτάνικ—Βάλς»
—Θέατρον Κεντρικόν: «Πικ—Νίκ»—

Τὸ Βασιλικὸν Θέατρον, ποῦ ἐφέτος μᾶς χάρισε ἕνα δραματολόγιο ἀπὸ τὰ πιὸ ένδιαφέροντα, με τὴν «Δωροθέα Ἄγγερμαν» τοῦ Χάουπμαν δὲ μᾶς παρουσίασε ἴσως ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα τοῦ μεγάλου γερμανοῦ συγγραφέα. Ὁ Χάουπμαν ὅμως εἶναι τόσο δεξιότηχης, τόσο ποιητῆς στὸ βᾶθος, ποῦ καὶ ἡ πιὸ μελοδραματικὴ ὑπόθεση γίνεται στὰ χέρια του ένδιαφέρουσα. Ἔτσι ἡ τραγικὴ ζωὴ τῆς ἡρωίδας, ποῦ πέρασε ἀπ' ὄλα τὰ στάδια τοῦ ἐξευτελισμοῦ, ποῦ γνώρισε τὴ δυστυχία, χωρὶς νὰ κατωρθώσει ν' ἀπολυτρωθεῖ παρὰ μόνο με τὸ θάνατο, μᾶς δίνεται ἀνάγλυφη σὲ σκηνές ἔντονες, γεμάτες ρεαλισμό, ποῦ πραγματικά συγκλονίζουν τὸ θεατὴ. Πιθανὸν μερικά ἐπεισόδια νὰ παρουσιάζονται κάπως ἐξεζητημένα, ὅπως ἡ συνάντησις ὄλων τῶν ἡρώων στὴν Ἀμερική, ἀκόμα ἴσως ὁ σκληρὸς χαρακτήρας τοῦ πατέρα ποῦ εἶναι ἱερέας, νὰ μὴ δικαιολογεῖται ἀπόλυτα γιὰ ἕναν ἐκπρόσωπο τῶν χριστιανι-

κῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ, παρὰ κάθε ἐπιφύλαξη, ὀλόκληρη ἡ τραγικὴ ἱστορία τῆς Δωροθέας συγκινεῖ σὰν ἕνα κομμάτι ρεαλιστικό, βγαλμένο ἀπὸ τὴν κοινὴν πραγματικότητα ποῦ παίρνει ὅμως, χάρις στὴν τέχνη τοῦ Χάουπμαν, γενικώτερη σημασία γιὰ τὶς ἀφάνταστες τραγωδίες τῆς ζωῆς. Τὸ ἔργο σκηνοθετημένο περίφημα βρῆκε στοὺς κύριους ἐκτελεστὲς του, μίαν ἔρμηνεῖα ὁμοιογενή. Ἀπόλυτα ἱκανοποίησε τὸ παίξιμο τῶν πρωταγωνιστῶν, τῆς Δνος Παπαδάκη, στὸ ρόλο τῆς Δωροθέας, ὅπου ἡ ἐξαιρετικὴ παλλιτέχνης ἔδωσε ὄλο τὸ μέτρο τοῦ ἰσχυροῦ ταλέντου της καὶ συγκίνησε πραγματικά τὸ πυκνὸ ἀκροατήριον. Περίφημος στάθηκε πλάϊ της ὁ κ. Δεστούνης, ὁ ὁποῖος στὴ δεύτερη πράξη ἀποδείχθηκε μεγάλος καλλιτέχνης καὶ ἡ δημιουργία του σὲ τοῦτο τὸ ἔργο θὰ παραμείνει ἀληθινομένη. Ὁ Βεᾶκης, ὁ Δενδραμῆς, ὁ Παρασκευᾶς, χάρισαν με τὴν ἐκφραστικὴ ἔρμηνεῖα τους τὴ χαρὰ τῆς τέχνης. Γενικά ἡ ὄλη παράσταση εἶχε ρυθμὸ κι' ἀποτέλεσε ἀκόμα ἕνα θρίαμβο τῆς Κρατικῆς μας σκηνῆς.

**

Τὸ δράμα: «Ὁ Ἀγῶνας γιὰ τὸ τομάρη», τοῦ Γκαλγοῦρδου ποῦ ἀνέβασε ὁ ἡμικρατικὸς θίασος Κοτοπούλη μᾶς δείχνει κατὰ τὸν πιὸ δραματικὸν τρόπο τὴν αἰώνια πάλη τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῶν νεοπλουτῶν. Ὁ συγγραφέας δὲν κλίνει σὲ καμμιὰ προτίμησις κι' ἀφίνει στὸ θεατὴ νὰ βγάλει τὸ συμπέρασμα. Ὅσο ὅμως κι' ἂν ἡ ἀριστοκρατία ζεῖ μέσα στὴν παράδοση, ὁ νόμος τῆς ἐξέλιξης εἶναι ἀμείλικτος καὶ οἱ καινούργιες γενεές ποῦ ἀνεβαίνουν, εἴτε μεθεμιτὰ, εἴτε με ἀθέμιτα μέσα, στέκονται σὰν ἐμπόδιο στὴν ἀριστοκρατία, ποῦ, παρὰ τὰ εὐγενικά της ἐλατήρια, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἕνα γοητευτικὸ παρελθόν.

Τὸ ένδιαφέρον τοῦτο ἔργο ἀνεβάστηκε με πολλὴν ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν κ. Κουν καὶ ἡ μετάφρασή του ἀπὸ τὸν κ. Σκουλούδη ἔγινε με αγάπη κι' ένθουσιασμο. Ἡ ἐκτέλεσις ἦταν μάλλον ἀνομοιογενής. Ὁ κ. Παπᾶς, στὸ ρόλο τοῦ Ἄγγλου ἀριστοκράτη με τὴν ἔμφυτη εὐγένειά του, με τὸ ἀδρό του παίξιμο καὶ τὴν ὠραία του ἐμφάνισις, ἦταν ἐξαιρετός καὶ ἡ συγκρατημένη του ἔρμηνεῖα ἦταν ἀπόλυτα μέσα στὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέα. Ἡ κ. Μιράντα Μυράτ συγκίνησε με τὴν δραματικότητά της, ἰδίως στὴ δεύτερη πράξη, καὶ ὁ κ. Γιαννίδης στὴ δημοπρασία, ἦταν περίφημος. Κάπως ψυχροὶ ὑπῆρξαν ἡ κ. Θιπαστιὲ καὶ ὁ κ. Κ. Μουσοῦρης. Ὁ κύριος ρόλος εἶχε ἀνατεθεῖ στὸν κ. Λογοθετίδη, ποῦ τὸ πολὺπλευρο ταλέντο του κατόρθωσε σ' ἕνα ρόλο, ὁ ὁποῖος δὲν προσαρμοζόταν έντελῶς στὴν ἰδιοσυγκρασία του, νὰ μὴ ξεφύγει ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ συγγραφέα. Μιὰ παράστασις ἀξιόλογη καὶ μιὰ ἐπιτυχία δικαιολογημένη.

**

Τὸ ἄλλο τμῆμα τῆς ἡμικρατικῆς σκηνῆς στὸ θέατρο Ἀλίκης, ἔπαιξε τὴ ρουμανικὴ Κωμῶδια: «Τιτάνικ—Βάλς» τοῦ Μουσατέσκου, σὲ ὠραία θεατρικὴ μετάφρασις τοῦ κ. Κουνελάκη. Ἐνα ἔργο εὐχάριστο, με τύπους σπαρταριστοὺς καλογραμμένο, με ἀφθονο σατυρικό πνεῦμα, με μιὰ σκηνὴ μοιερικὴ—ἡ ἀγορὰ τοῦ καπέλλου—ποῦ εἶναι πραγματικὸ θέατρο, γεμάτο μπρίο καὶ τσαχυνιά.

Ἡ ἐκτέλεσις ἦταν στὸ σύνολο ἀπὸ τὶς καλύτερες. Ὁ κ. Ἀρώνης ἦταν ἀληθινὰ περίφημος καὶ μόνον ἴσως ἡ κ. Μυράτ δὲν ἔδωσε ὄλο τὸν ἑαυτό της. Ἡ κ. Στεφανίδη ὑπῆρξε σὲ ὀρισμένες σκηνές, ἰδίως στὴν ἀρχή, ὑπερβολικὴ. Ἡ κ. Χαλκούση καὶ ἡ κ. Ἀρώνη ἔπαιξαν με κατανόησις, ὅπως ἄλλωστε καὶ οἱ λοιποὶ ἡθοιοὶ.

Ο θίασος Οικονόμου ανέβασε στο «Κεντρικό» μιὰ δόξα τῆς ἑλληνικῆς ὀπερέττας: τὸ ἀθάνατο «Πικ-Νικ» τῶν κ. κ. Λάσκαρη-Σακελλαρίδη, πού παρὰ τὰ εἴκοσι πέντε χρόνια, ἀπὸ τότε πού πρωτοπαίχτηκε, διατηρεῖ τὴ δροσιά του καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ ρυτίδα. Ἡ ἐμπνευσμένη καὶ θελκτικὴ μουσικὴ τοῦ Σακελλαρίδη συγκίνησε πάλι ὄσους γνώριζαν τὸ ἔργο καὶ ἡ νοσταλγία γιὰ μιὰν ὀπερέττα ἀξιόλογη, γιὰ ἕναν θίασο πού νὰ παίξει ὅλες τὶς παλιές ἐπιτυχίες, εἶναι κάτι πού τὸ ποθοῦν ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ θεάτρου. Ἔτσι θὰ μπορέσει καὶ ἡ νεώτερη γενεὰ ν' ἀπολαύσει μερικὰ ἀριστουργήματα. Τὸ ἀνέβασμα τοῦ «Πικ-Νικ» ἦταν ἀξιόλογο καὶ ἡ Πάολα, ὅπως καὶ ὁ Οἰκονόμου ἔπαιξαν περὶφημα.

ΓΕΩΓΙΟΣ ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

Τὸ Βιβλίο

Ποίηση

Λέοντος Κουκούλα: "Ἐνα πρωῒ.

Χρόνια παρακολουθῶ τὴ μεστὴ καὶ γεμάτη εὐγένεια ποίηση τοῦ κ. Κουκούλα στὰ λογοτεχνικά περιοδικά. Δὲν εἶχα διαβάσει τὴν πρώτη συλλογὴ του, «Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου», κ' ἔτσι βρίσκομαι, πρώτη φορά, μπροστὰ σὲ συγκεντρωμένη ἐργασία του πού τὰ κυριώτερα χαρακτηριστικά της τὰ εἶχαμε κιόλας συλλάβει ἀπὸ τὰ σκόρπια τραγούδια του.

Γιατὶ ὁ κ. Κουκούλας ἔχει μιὰ θαυμαστὴ συνέπεια στὴ δημιουργία του κ' ἀκολουθεῖ πιστὰ τὴ γραμμὴ πού μὲ τόση σταθερότητα ἔχει χαράξει: Ἐκφράζει καθαρὰ κ' ἀνόθευτα τὶς ψυχικὲς συγκινήσεις του ὅποιος λογῆς, μ' εἰλικρίνεια καὶ λογικὴ διαφάνεια, προσπαθώντας νὰ ὑποβάλει τὸ μουσικὸ αἶσθημα μὲ τὸ λαευτὸ δούλεμα, τὴν πρωτότυπη εἰκόνα καὶ τὴ μελωδία τοῦ στίχου. Ἐλλειψη ἀνανέωσης θὰ τὸ πεῖ ἴσως ἡ μοντέρνα ἀντίληψη. Μὰ γιὰ τὸν προσεκτικὸ ἀναγνώστη ἡ ἀνανέωση γίνεται μ' ἐσωτερικότερα μέσα, τὸν πλουτισμὸ τοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν ὁλοένα ποικιλότερη ἐκφραση του. Στὴν ἀρχὴ ἕνας κάποιος ρωμαντισμὸς (τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς εἶναι ἀπὸ τὸ 1913—1924) ταυτίζει, τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴ φύση πού οἱ χίλιες μορφές της καθρεφτίζουν τὴν ποικιλία τῶν διαθέσεων του καὶ μιὰ νεανικὴ ἐγωκεντρικὴ τάση προβάλλει σὲ κάθε εἰκόνα ζωῆς τὴν ἀτομικὴ μοίρα.

Ὅμως πολὺ γρήγορα, μέσ' στὸ ἴδιο βιβλίο, ἡ ζωὴ ἀπλώνει πλατύτερο τ' ὄραμα της κ' ἡ ἀτομικὴ θλίψη σμίγει τὴν ἰδιαίτερη χορδὴ της στὴ γενικὴ συμφωνία τοῦ ἀνθρώπινου πόνου.

Καθαρὰ λυρικὴ ποίηση, θέμα της ἔχει τὴν ἀντίδραση πού προβάλλει τὸ ἄτομο στὴ ζωὴ καὶ στὶς αἰώνιες λαχτάρεις της πού γιὰ τὴν ποιητικὴ ψυχὴ, ὅσο καὶ νὰ τὶς γεύεται, μένουν πάντα λαχτάρεις, γι' αὐτὸ, σὰν ἄμπατη καὶ παλίρροια, δυὸ ἀντίθετες ἐπιθυμίες κυβερνοῦν τῆς ψυχῆς τὸ καράβι: Ἡ φυγὴ καὶ ἡ λαχτάρια τοῦ γυρισμοῦ. Τὸ ἴδιο ἔντονες κ' οἱ δυὸ, μιὰ τὸ σπρώχνουν στὶς γλαυκὲς αἰθρίες καὶ τὰ μακρινὰ πέλαγα, μιὰ τὸ στρέφουν νοσταλγικὸ στὸ γονικὸ σπιτί . . . Ὁ θάνατος ἢ ἀγάπη, ὁ χωρισμὸς, ἢ συμπῶνια, ἢ

ἔκσταση μπρὸς στὴν ὁμορφιά καὶ τὴ φύση, χαρίζουν τὴν ποικιλία τους στὴν ποιητικὴ εὐαίσθησιὰ πού δίνει τὸν τόνο της σ' ὅλα τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς.

Τὸ μόνον πού μπορεῖ νὰ παρατηρήσει κανεὶς εἶναι πὼς τὰ ὠραία αὐτὰ τραγούδια, συγκρατημένα θαρεῖς ἀπὸ τὴν ἴδια τους τὴν εὐγένεια, δὲν ἐκφράζουν ἔντονες συγκινήσεις, δὲν ἀφήνουν κραυγὲς δυνατὲς πού ταραξοῦν κατὰ βάθα καὶ πού δίνουν στὴ λυρικὴ ποίηση τὸ δραματικὸ τόνο τοῦ πάθους.

Ὅμως, μὲ τὴν ἀβρότητα καὶ τὴν κομψὴ φόρμα τους, σκορποῦν μιὰ λεπτὴ γοητεία κ' ὅσο τὰ διαβάξεις τόσο μαγεύεσαι κ' ἡ κρυμμένη διάθεση ἀναδίνεται ὁλοένα, σὰν ἄρωμα διακριτικὸ πού δὲ θέλησε νὰ στομώσει τὴν αἴσθησι μ' ἕνα δυνατὸ ξέσπασμα. . . .

Ὡς τόσο τὸ «Ἐνα πρωῒ» δὲν εἶναι παρὰ ἐλάχιστο μέρος ἀπ' τὴν ποιητικὴ ἐργασία τοῦ κ. Κουκούλα. Τὴ συνέχεια της πού τὴν ξέρομε πλουσιώτερη καὶ σὲ περιεχόμενο καὶ σὲ τέχνη, περιμένουμε νὰ τὴ δοῦμε συγκεντρωμένη σ' ἕνα δεύτερο τόμο.

Θαλασσινοῦ: Πανσέληνος, Λαμπρολέσβιου: Ἐπίνεια

Νᾶναι οἱ οἰκονομικὲς δυσκολίες πού παρουσιάζονται πάντα σὲ κάθε ἔκδοση ἢ ἡ βιάση νὰ δεῖξουν γρήγορα τὴν ἐργασία τους πού κάνει τοὺς νέους νὰ πρωτοπαρουσιάζονται μὲ πλακέτες; Ὅμως σὲ ἕνα, τὸ πολὺ δυὸ, τυπογραφικά, τί μπορεῖ νὰ χωρέσει καὶ πὼς νὰ φτάσει κανεὶς σὲ μιὰ βέβαιη κρίση ἀπὸ ἕνα τόσο μικρὸ δείγμα. . . .

Ὡς τόσο κ' ἀπὸ τὶς λίγες αὐτὲς σελίδες, μπορούμε νὰ ποῦμε στὸν κ. Θαλασσινὸ πὼς δὲν τοῦ λείπει τὸ μουσικὸ αἶσθημα κ' ἡ ποιητικὴ συγκίνηση. . . Τὰ τραγούδια του ἔχουν ἀπαλότητα καὶ χάρη, μὲλο πού δὲ διακρίνουμε ἀκόμη σ' αὐτὰ τὸ ἀνθρώπινο φόντο, τὴ σταθερὴ πίστη σὲ κάτι. . . Εἶναι ἀκόμη διακοσμητικὴ ἡ τέχνη τοῦ κ. Θαλασσινοῦ μὰ ἔχει κιόλας πολλὴ δεξιοτεχνία σ' αὐτὸ τὸ πεδίο. . . Τὸ φεγγάρι πού, πότε ὀλόγιομο ἐμπνέει τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου καὶ τὸ δεύτερο ποίημα, πότε λειψὸ γίνεται βάρκα γιὰ νὰ ταξιδέψει στὰ γλαυκὰ ὕψη τὸν ποιητὴ, στολίζει μὲ τὴ λεπτὴ του μελαγχολία καὶ τὴ χλωμὴ χάρη του τὰ περισσότερα τραγούδια, μὰ καὶ κρατεῖ, σὰν τὸ παιχιδίσμα του, τὴν ἐμπνευση μόνον στὴν ἐπιφάνεια τῆς ζωῆς πού, μονάχα σὰν τὴν γνωρίσει βαθύτερα, θὰ γράψει ἀληθινὰ τραγούδια ὁ νέος πού μᾶς παρουσιάζει σήμερα τὴν «Πανσέληνο».

Ὁ κ. Λαμπρολέσβιος προχωρεῖ πεσισσότερο σὲ σκέψη. . . Μὰ δὲν ἔχει ἀφομοιώσει ἀκόμη ποιητικὰ τὴ συγκίνηση του καὶ τὰ τραγούδια του εἶναι κουβέντες βαλμένες σὲ στίχους. "Ἄς μὴ συνεπαίρνεται ἀπὸ τὴν εὐκολία πού ἔχει νὰ κάνει στίχους. "Ἄλλο ποιητὴς κ' ἄλλο στιχοπλόκος. . . "Ἄς ζεῖ ἔντονα τὴ συγκίνηση κ' ἄς μὴ μᾶς δίνει παρὰ τὴν ποιητικὴ της προέκταση. . .

Πεζογραφία

Κώστα Καλαντζῆ: Οἱ Κυριακοί—Ὁ Μεθώνης Γρηγόριος.

Ὁ κ. Καλαντζῆς, συνεχίζοντας τὴν ἀξιόλογη ἱστορικὴ του προσπάθεια νὰ φωτίσει ἄγνωστες, γιὰ τὸν πολὺ κόσμον ἢ παραγνωρισμένες μεγάλες μορφές, μᾶς δίνει δυὸ νέα βιβλία σὲ πολὺ φροντισμένες ἐκδόσεις: Τοὺς «Κυριακοὺς» καὶ τὸ «Μεθώνης Γρηγόριος». Στὸ πρῶτο, παρακολουθοῦμε μιὰ δλόκληρη ἠρωϊκὴ οἰκογένεια πού τόσα μέλη της ἔπεσαν θύματα τοῦ ἱεροῦ μας ἀγῶνα καὶ πού

ιδανικό της στάθηκε η έξυπνότητα του γένους. Στο δεύτερο, μιὰ δραματική μορφή, ο επίσκοπος Μεθώνης Γρηγόριος, ανάδειχεται στην εξαιρετική κι' άγνη δράση του πού, σκοτεινές κι' άδικες φήμες, την είχαν παραγνωρίσει.

Και στα δύο του βιβλία, ο κ. Καλαντζής ακολουθεί τη μέθοδο που τόσες φορές μάς έχει έκθέσει στην εργασία του: Προσπαθεί να δώσει με λογοτεχνική μορφή τὸ Ιστορικό θέμα, να θερμάνει με την ποιητική έκφραση τὰ ξηρά γεγονότα, να νικήσει την απόσταση με την ένταση της ζωής, να μάς κάμει ν' αγαπήσουμε την Ιστορία. Και πρέπει να ομολογήσουμε πώς τὰ βιβλία του διαβάζονται άνετα, ως τὸ τέλος, χωρίς να κουράσουν και μερικές σκηνές, όπως ο θάνατος του Μεθώνης, ή θυσία των Όμήρων της Πελοποννήσου, ή δολοφονία κ' ή δράση του Καμαρινού Κυριακού, δίνονται με δραματική έξαρση.

Εἶν' ή ἀλήθεια πὸς ο λυρισμός, πού πολλές φορές γίνεται φιλολογία, ζημιώνει συνήθως τή σοβαρότητα των έπιστημονικών έργων και γεννά δυσπιστία για τήν αντικειμενικότητα που πρέπει να τὰ χαρακτηρίζει.

Όμως ο κ. Καλαντζής, προλαβαίνοντας τὸν κίνδυνο, παραθέτει άφθονα ντοκουμέντα στο τέλος—για να μην ψυχράνει τή θερμή του διήγηση άποφεύγει τις περισσότερες φορές να τὰ βάλει στο κείμενο—κ' έτσι, βέβαιοι για τήν ακρίβεια της δουλειάς, δεχόμαστε τὰ λυρισμό του—μόλο που κάπου κάπου γίνεται δογματικός—σάν άληθινή συγκίνηση που μάς μεταδίδει τὸ γνήσιο παλμό της με τή ζωντανή γλώσσα και τήν έντονη έκφραση της καρδιάς.

Τὰ Ιστορικά αυτά έργα, μάς γνωρίζουν έτσι, με τὸν πὸ άνετο κ' ευχάριστο τρόπο, άγνωστες μεγάλες μορφές κι' άνάμεσα από τή δράση τους, μάς κάνουν να ζούμε, σ' ὄλο τὸ πλάτος και τή δραματικότητα της, τή γιγαντομαχία του 21 πού, τόσο κοντά μας χρονικά, δέν πήρε ακόμη τή θρυλική έκταση που της αξίζει.

ΣΟΦ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

Λίστα συγγραφέων

Άνώτιστο: "Όταν μάς άποστέλετε τὸ Περιοδικό "Εβδομάς", φροντίστε πρὸ παντός να γράφετε με ὀρθογραφία ἑλληνική, ἔκτος από τὰ ἄλλα ή λέξη Φιλλελληνων γράφεται (Φιλλελλήνων). Βλέπετε δέν είναι εύκολο, να κάνει κανείς πνεύμα σάν δέν έχει τή δύναμη. **Δημ. Στάη**: Τὸ ποίημα σας ἄρκετά συγκινητικό, στερείται ὅμως περισσότερου βάθους και είναι και ἄρκετά κοινότυπο. **Γιώργο Μενεγάκη**: Τὸ διήγημα σας έχει ἄρκετά προσόντα και ἕταν καλὸ ἂν ἦταν ἀπαλλαγμένο από πολλούς ἀφόρητους ρητορισμούς. **Άλέκο Φιλίππα**: Τὸ ποίημα σας καλὸ ἂν ἔχετε ὅμως ἄλλα στείλτε μας κανένα δὸς για να διαλέξουμε τὸ καλύτερο. **Μάγδα**: Με μιὰ ακόμη δυνατότερη προσπάθεια και με λίγο περισσότερο διάβασμα εἴμαστε βέβαιοι πὸς θὰ μπορούσατε να γράψετε πολὺ καλλίτερα πράγματα. **Δέσπω Πανηγιωτίδου**: Τὰ ποιήματα σας τούτη τή φορά δέ μάς ικανοποιούν. **Κώστα Κατσαρό**: Τὸ ποίημα σας πάρα πολὺ καλὸ, θὰ θέλαμε ἂν μπορούσατε να περάσετε να σὰς γνωρίσουμε. **Κ. Τρυφερό**: Σὰς ἄπεσάλεϊ δέμα με τὸς τόμους που ζητήσατε. **Τάκη Δόξα**: Πήραμε τὸ γράμμα σας και ζητοῦμε να μάς συγχωρήσετε πὸς καθυστέρησαμε να σὰς δώσουμε ἀπάντηση. **Ρόδη**: Ἡ ἐπιστολή σας θὰ ληφθεῖ ὡς ἔχει και να μενετέ ήσυχος. **Γιώργο Περιστέρη**: Από τὰ ποιήματα σας τὸ Σοῦχα μιλήσει είναι καλὸ. **Ν. Θάνο**: Τὸ ποίημα σας "Νύχτα πόνου" ἄρκετά καλὸ. **Μάλμειο Βιβλιοθήκη Χανιά Κρήτης**: Δυστυχῶς δέ μάς ἐπιτρέπεται να ἀποστέλνωμε δωρεὰ τεύχη χωρίς τήν ἔγκριση τοῦ "Υπουρ-

γείου Τύπου. **Πέτρο Ρογακή**: Τὸ ποίημα σας ὑστερεῖ πολὺ στο στίχο, χρειάζεται ἄρκετο δουλειά, ὅσο για τὸ βιβλίο που θέλετε να ἐκδόσετε δέν μπορούμε να σὰς δώσουμε τιμὴ ἂν δέν ξέρουμε τὸ σχῆμα και τὸ χαρτί που θέλετε. **Γιάννη Μαγκλῆ**: Τὸ διήγημα σας "Ὁ Ζακχαῖος ὁ φίλος μου" είναι πολὺ καλὸ. Δυστυχῶς ὅμως είναι ἄρκετά μεγάλο για τὸ μικρὸ χωρὸ τοῦ Περιοδικού μας. **Άχιλλέα Σαχτιάρη**: Τὸς ὅρους της συνδρομῆς θὰ τοῦς βρῆτε στο τεῦχος που κυκλοφορεῖ. **Γ. Σταυρόπουλο**: Ἡ συνδρομὴ σας ἔλήφθη. **Δ. Παπακωνσταντίνου**: Τὸ ποίημα σας "Ταξίδι" καλὸ ἄλλὰ θὰ μπορούσε να συντομευθεῖ στο ἡμισὺ. Τὸ ἄλλο "Αμφιβολίες" κατώτερο και χωρίς συγκίνηση. **Γιάννη Ἀμιδηνό**: Ὁ στίχος σας ὄχι καλὸς ἔτισης ή ρητορεία στην ποίηση είναι περιττή. **Γ. Τσιτσιμπίκο**: Τὰ ποιήματα καλὰ ὄχι ὅμως δημοσιεύσιμα. Προσέχετε στο στίχο και δουλεῦτε περισσότερο τήν ποίηση σας. **Ε. Ν. Κ.**: Τὰ ποιήματα σας ὄχι δημοσιεύσιμα. **Γ. Βέρλη, Α. Κανέλ, Α. Βλαχόπουλο, Α. Κελλέγα και Π. Ἀνδρονικόπουλο**: Στα ποιήματα σας παρουσιάζεται κάποια δυναμικότητα ὑστερούν ὅμως γενικά στη σύνθεση και στην έκφραση. **Ἰβύκο**: Τὸ ποίημα σας μενεξέδες ἕταν καλὸ ἂν δέν είχε ἑπαναλήψεις. **Νέμο Ἀνέμη**: Τὰ δύο πρῶτα ποιήματα καλοῦται να τὰ ἄλλὰ ὄχι καλὰ. **Β. Βασιλείου και Ν. Κιούση**. Τὰ ποιήματα σας καλὰ ὅμως θὰ προτιμούσαμε να μάς στέλνατε κάτι καλύτερο για δημοσίευση. Στο ἑπόμενο φύλλο θὰ μιλήσουμε για τὰ τεζά γιατί ὁ χωρὸς δέν μάς παίρνει.

Ἐκδόσεις Νεοελληνικῆ Λογοτεχνίας

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

- 1) ΝΙΚΗΦ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ: Τὸ γυμνὸ παιδί (Νουβέλα)
- 2) Γ. ΔΕΝΔΡΙΝΟΥ: Ἐνῶ χτυπᾶν οἱ 12 (ποιήματα)
- 3) ΠΙΠΙΝΑΣ ΤΣΙΜΙΚΑΛΗ: Ἀπὸ τῆ ζωῆ (Διηγήματα)
- 4) Ο ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ: Εἰκονογραφημένο παιδικὸ βιβλίο
- 5) ΣΤΕΦ. ΜΟΡΦΗ: Σφυριές στ' Ἀμόνι (ποιήματα)

ΠΡΟΣΕΧΩΣ

- 1) ΧΡΗΣΤΟΥ ΛΕΒΑΝΤΑ: Διηγήματα (Συλλογὴ διηγημάτων)
- 2) Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ: Μὲ τὸν κόμπο στὸ λαμὸ (Νουβέλα)
- 3) JOHN GALSWORTHY: Ὁ Ἰδιοκτῆτης (Μυθιστόρημα μετ. Σοφίας Παπαδάκη).
- 5) ΒΕΝΕΔΕΤΤΟ CROCE: Αἰσθητικὴ (Μετ. Ι. Καίμη)

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ ΕΠΙΣΗΣ

- 1) ΣΠΥΡΟΥ ΞΑΝΘΑΚΗ: Ἡ παρουσία τοῦ Δευτέρου (ποιήματα)
- 2) ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ: Στοὺς φίλους μιᾶς ἄλλης χαρᾶς (ποιήματα)
- 3) ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΑ: Στὴ βορινὴ πλαγιά τῆς Κυραβγένας (διηγήματα)
- 4) ΣΤΑΘΗ ΕΡΥΚΙΝΗ: Τυχοδιωχτες (ποιήματα)

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΦΙΛΕΛΛΗΝΩΝ 4 (ΣΥΝΤΑΓΜΑ)

Τυπογραφεία: «Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας» Πραξιτέλους 22